

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Чортківський інститут підприємництва і бізнесу
Кафедра обліку і аудиту ЧПБ

Маслянко Андрій Володимирович

Оцінка активів та зобов'язань підприємства у бухгалтерському обліку

спеціальність: 8.03050901 – Облік і аудит
магістерська програма – Облік і аудит в промисловості
Дипломна робота за освітньо-кваліфікаційним рівнем „магістр”

Виконав студент групи
ОПм-51
А. В. Маслянко

Науковий керівник:
д.е.н., проф. П. Я. Хомин

Дипломну роботу допущено до
захисту:

----- 2013 р.

В.о. завідувача кафедри

_____ П. Я. Хомин

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ ОЦІНКИ ТА ЗОБОВ'ЯЗАНЬ В УМОВАХ СТАНДАРТИЗАЦІЇ.....	7
1.1. Оцінка вартості активів та зобов'язань в міжнародній та національній практиці.....	7
1.2. Економічна сутність оцінки як елементу методу бухгалтерського обліку	15
1.3. Достовірність та реальність оцінки в бухгалтерському обліку: науковий підхід	24
Висновки до розділу 1	36
РОЗДІЛ II. ОБЛІК ТА ОЦІНКА АКТИВІВ ТА ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ЯК ВАРТІСНЕ ЇХ ВИМІРЮВАННЯ	37
2.1. Методологічні аспекти оцінки вартості активів в управлінні майна підприємства	37
2.2. Оцінка об'єктів обліку в аспекті облікової політики підприємства.....	47
2.3 Облік та звітність підприємства про стан його зобов'язань	59
Висновки до II розділу	66
РОЗДІЛ III. ОЦІНКА АКТИВІВ ТА ЗОБОВ'ЯЗАНЬ В СИСТЕМІ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ТА АНАЛІЗУ	67
3.1. Формування інформаційного забезпечення оцінки внутрішнього контролю.....	67
3.2. Сутність внутрішнього контролю дотримання облікової політики щодо методів оцінки	75
3.3. Аналіз структури активів і зобов'язань підприємства ДП Комбінат хлібопродуктів	Ошибка! Закладка не определена.
Висновки до III розділу	82
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	96
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	99
ДОДАТКИ.....	112

ВСТУП

Актуальність теми. Процес гармонізації бухгалтерського обліку на світовому рівні безпосередньо впливає на реформування національної системи бухгалтерського обліку в Україні. Значні зміни законодавства, що регулює господарські відносини суб'єктів підприємницької діяльності, зміна акцентів в інвестиційній та податковій політиці, правове регулювання нових видів фінансово-посередницької діяльності вимагають адекватної трансформації бухгалтерського обліку активів в Україні. Для того, щоб заходи з реформування вітчизняного обліку, які закладені чинним законодавством з регулювання бухгалтерського обліку, дали позитивний результат, не слід беззаперечно застосовувати міжнародні стандарти, а вивчати досвід інших країн, які вже пройшли ті етапи розвитку, що характерні сьогодні для України. Перехід на міжнародні стандарти не можна розглядати основною метою реформування системи бухгалтерського обліку. Вона полягає в побудові системи, адекватній новому типу ринкових відносин в українській економіці.

Особливого значення набувають наукові дослідження, спрямовані на розвиток теоретичних основ бухгалтерського обліку. Вирішення методологічних проблем, які виникають під час його реформування, сприятиме створенню адекватного новим умовам господарювання правового, методологічного, методичного та організаційного забезпечення.

Однією з найважливіших особливостей бухгалтерського обліку, що відрізняє його від інших видів обліку (оперативного і статистичного), є обов'язкове застосування грошової оцінки. Під оцінкою розуміють представлення розмірів господарських засобів, їх джерел і результатів господарських процесів в грошовому вимірнику.

В умовах застосування МСФЗ використовуються різні варіанти оцінки, вибір яких залежить від функцій бухгалтерського обліку, потреб

користувачів фінансової звітності, ролі об'єкта в господарстві та цілей в обліку.

Оцінка за справедливою вартістю стає загальноприйнятим принципом оцінки активів і зобов'язань в облікових стандартах, кінцевою метою якої має бути задоволення інформаційних потреб інвесторів, розкриття інформації у фінансовій звітності з метою залучення капіталу. Найбільших змін в умовах ринкових відносин зазнала оцінка як складова методу бухгалтерського обліку.

Суттєво розширились її функції, урізноманітнилися види та методики розрахунку. Водночас наукових досліджень в галузі бухгалтерського обліку, присвячених теоретичним засадам оцінки, не було в Україні протягом останніх десяти років. Вчені зосереджують увагу на дослідженні методології оцінки об'єктів обліку, а концептуальні положення теорії оцінки в бухгалтерському обліку не розглядають.

Огляд літератури з теми дослідження. Відмінності зарубіжного обліку оцінки від вітчизняного обумовлені правовими, методологічними, методичними, організаційними особливостями, які можна виявити, аналізуючи праці таких авторів, як

та ін., дозволить внести деякі коригування в систему бухгалтерського обліку, використовувати ті методологічні концепції, що здатні більш ефективно реалізувати функції оцінки об'єктів бухгалтерського обліку.

Об'єктивна необхідність розробки науково обґрунтованих рекомендацій вирішення проблеми реформування бухгалтерського обліку в Україні відповідно до сучасних умов господарювання, дискусійність її методологічних аспектів в частині обліку активів обумовили актуальність теми дипломної роботи і основні напрями дослідження.

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є обґрунтування теоретичних та методологічних положень, а також розробка рекомендацій з удосконалення оцінки та зобов'язань облікової системи в цілому та в частині нормативно-методичної бази обліку активів на основі всебічного вивчення та

порівняльного аналізу світового та вітчизняного досвіду.

Для досягнення поставленої мети, що визначає зміст дослідження, в роботі було передбачено вирішити наступні основні задачі:

- розкрити сутність та значення вартісного вимірювання об'єктів обліку;
- здійснити оцінку активів та зобов'язань у бухгалтерському обліку підприємств;
- дослідити організацію аудиту та аналізу активів та зобов'язань підприємства за стандартами бухгалтерського обліку;
- запропонувати шляхи удосконалення методики фінансового прогнозування для оцінки майбутнього фінансового стану підприємства.

Об'єктом дослідження є облікова система та стан обліку активів на підприємствах та діяльність ДП «Тернопільський лісгосп».

Предметом дослідження є сукупність теоретичних та організаційно-методологічних проблем приведення національних систем бухгалтерського обліку в цілому та в частині обліку активів до єдиної інтегрованої системи в умовах всебічної інтернаціоналізації світової економіки.

Методи дослідження. В процесі дослідження застосовувались загальнонаукові методи та прийоми. При дослідженні теоретичних аспектів побудови та функціонування оцінки та зобов'язань об'єктів бухгалтерського обліку застосовувався системний підхід і моделювання для визначення та побудови сучасної системи бухгалтерського обліку як комплексу взаємопов'язаних підсистем, об'єднаних єдиною метою, розкриття її інтегративних властивостей, внутрішньої структури та зовнішніх зв'язків з урахуванням сучасних умов господарювання. Застосування історичного методу, а також методів спостереження та порівняння при дослідженні побудови зарубіжних систем обліку в цілому і в частині обліку активів через виявлення причинно-наслідкового зв'язку з іншими явищами та предметами дійсності дозволило встановити загальні та відмінні риси об'єкта дослідження та визначити основні етапи з удосконалення обліку активів в

Україні.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна проведеного дослідження полягає у теоретично-методологічному обґрунтуванні та вирішенні комплексу питань, пов'язаних з удосконаленням процесу реформування обліку активів в Україні та приведенням його у відповідність до міжнародних стандартів з максимальним збереженням національних облікових традицій.

Зокрема отримано наступні результати, які мають наукову новизну:

- розкрито сутність та значення вартісного вимірювання об'єктів обліку;
- здійснено оцінку активів та зобов'язань у бухгалтерському обліку підприємств;
- досліджено організацію аудиту та аналізу активів та зобов'язань підприємства за стандартами бухгалтерського обліку;
- запропоновано шляхи удосконалення методики фінансового прогнозування для оцінки майбутнього фінансового стану підприємства.

Практичне значення отриманих результатів. Отримані в процесі написання роботи результати мають практичне значення для досліджуваного підприємства в частині використання запропонованих положень з розробки ведення бухгалтерського обліку активів та зобов'язань, розробка на їх основі практичних рекомендацій, спрямованих на поліпшення методики формування, аналізу та прогнозування фінансового стану підприємства.

Обсяг і структура роботи: Дипломна робота викладена на 131 сторінках комп'ютерного тексту. Вона складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку рекомендованої літератури, що включає 112 використаних літературних джерела та ілюстрована аналітичними таблицями, схемами, рисунками.

РОЗДІЛ I

ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ ОЦІНКИ ТА ЗОБОВ'ЯЗАНЬ В УМОВАХ СТАНДАРТИЗАЦІЇ

1.1.Оцінка вартості активів та зобов'язань в міжнародній та національній практиці

Оцінка вартості активів є важливим методологічним прийомом бухгалтерського обліку. За її допомогою здійснюється вартісне вимірювання й узагальнення фактів господарської діяльності підприємства. Тим самим стає можливим визначити рівень економічної ефективності управлінського рішення інвестування коштів в поточні чи довгострокові активи. Правильність обраного способу оцінки може надати істотну дію на послідуочу діяльність підприємства, його життєздатність та ліквідність.

У міжнародній практиці обліку цьому питанню приділяється достатня увага. Представляє інтерес сам підхід до визначення поняття активів. Багато зарубіжних авторів характеризують активи через властиві їм властивості (джерела майбутніх доходів конвертовані в грошові кошти і т.д.). Виявляються думки про юридичні права власності на майбутній дохід або називають ключовою характеристикою право користування об'єктом. Лолл, наприклад, пише: “Активи повинні мати законодавчий захист в тому сенсі, що володіюче ними підприємство повинне володіти законними правами користування і розпорядження”. Шпруз і Муніц навпроти не загострюють увагу на юридичному праві активів, а вважають, що права на майбутні економічні вигоди повинні бути результатом певних поточних або минулих господарських операцій.

Міжнародний комітет зі стандартів оцінки майна розробив Міжнародні стандарти оцінки майна. Ці стандарти уявляють собою узагальнення досвіду застосування національних стандартів фахової практичної діяльності ряду

розвинених країн та містить конкретні рекомендації щодо процедур та методичних підходів до оцінки майна, у тому числі й інтелектуальної власності [44, с. 174].

В українській практиці також існує своя система оцінювання активів, тому на підставі цієї статті маємо можливість провести порівняльний аналіз методів оцінки та дати їм характеристику.

Аналіз сучасних визначень активів в теорії західного бухгалтерського обліку показав, що виділяються три істотні ознаки: майбутні економічні вигоди, законні права користування і їх походження з минулих господарських операцій або подій. РАББ визначає активи як «вірогідні майбутні економічні вигоди, що отримуються або контролювані конкретним господарським суб'єктом в результаті минулих операцій або подій».

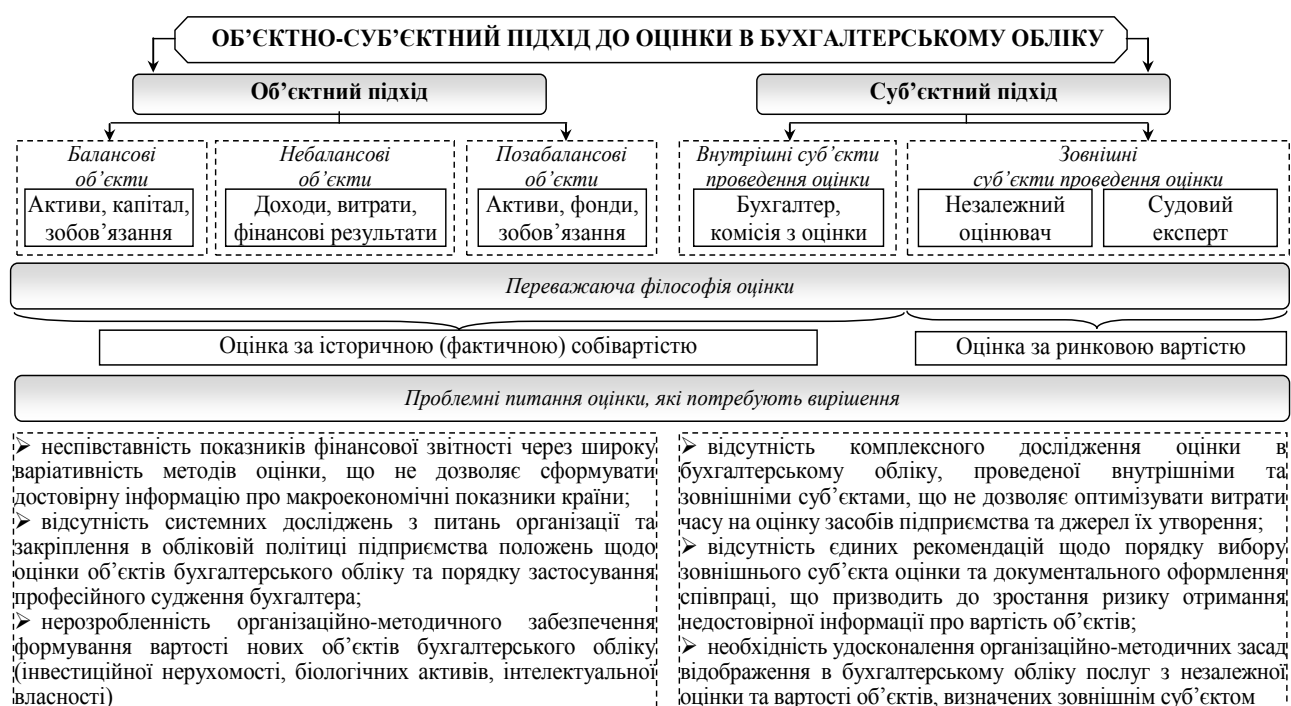

Рис. 1.1. Оцінка в бухгалтерському обліку: об'єктно-суб'єктний підхід

Виділення у визначенні активу його основних властивостей стає істотним з погляду вибору методики (варіанту) оцінки активів. У міжнародній практиці існують наступні варіанти оцінки активів:

- первинна вартість, якою є сума витрат на придбання;

- поточна або відновна вартість – сума грошових коштів, які необхідно заплатити, якщо вони отримуються зараз;
- реалізаційна вартість – сума грошових коштів, яка може бути отримана в результаті їх продажу зараз за нормальних умов;
- приведена вартість – дисконтована вартість майбутніх чистих притоків грошових коштів, які проводитиме актив за нормальних умов функціонування підприємства;
- ринкова вартість – сума грошових коштів, яка може бути отримана при продажі активу на ринку;
- “чесна” вартість – величина, по якій активи можуть бути обмінені в найближчому майбутньому.

Різноманіття оцінки знаходить їх застосування до певних ринкових ситуаціям. У 70-і роки набула поширення теорія оцінки в умовах інфляції. Її родоначальник Франк Т.Вестон вважав, що історичні ціни необхідно скоректувати відповідно до купівельної спроможності грошової одиниці на фіксовану дату складання звіту. Тим самим розроблялися коректовані коефіцієнти, або перерахунок проводився по індексу цін [74].

Прихильники реалізаційних оцінок вносять їх до бухгалтерського обліку з метою визначення ліквідності підприємства з тим, щоб надати інформацію зацікавленим особам, перш за все керівництву підприємства, про стан, якого можна досягти, продавши всі активи підприємства для правильного ціноутворення оскільки собівартість в умовах ринкових механізмів не повинна залишатися основоутворюючим елементом.

Підприємству дозволено використовувати різні варіанти оцінки об'єктів обліку.

Виробничі запаси, готову продукцію і товари дозволено відображати в балансі за ціною можливої реалізації, тобто за нижчою вартістю.

Необхідність використання такого способу оцінки активів на вітчизняних підприємствах підтверджується практикою. Прикладом є робота підприємств в умовах серпневої кризи 1998 р. Ті з них, які провели оцінку з

позицій ринкової вартості (вартості можливої реалізації), продовжували в умовах гострого дефіциту грошових коштів забезпечувати притоку готівки і тим самим уникнути недоліку оборотних коштів. Підприємства ж вартості, що працюють в перерахунку товарів на валютний курс позбулися надходження готівки і в подальшому були вимушені понизити ціни до певного рівня, що забезпечує приток грошових засобів.

Крім того, дослідження ряду підприємств регіону показало, що безпосередня оцінка активів проводиться бухгалтерією підприємств традиційними способами, виходячи з цін, які вказані в документах по об'єкту, що приймається до обліку. В основному переважає оцінка активів в обліку і звітності за собівартістю. Бухгалтерією підприємства оцінюване майно розглядається в основному як об'єкт обліку, а не як актив, який повинен приносити дохід, або економічну вигоду.

Отже, не дивлячись на наближення вітчизняних правил оцінки об'єктів обліку до міжнародних стандартів, відмінності між ними поки залишаються істотними. Традиційним продовжує залишатися державна регламентація правил і принципів бухгалтерського обліку. Їх відсутність позначається бездіяльністю керівництва підприємства на змінні умови.

Наприклад, здійснення переоцінки основних засобів проводилося підприємствами до тих пір, поки вона регламентувалася ухвалою уряду.

Важливою умовою вирішення проблеми оцінки саме активів, а не об'єктів обліку слід рахувати посилення методологічних підходів до їх розгляду в теорії і практиці вітчизняного обліку. Перш за все слід, уточнити визначення активів з позиції їх елементів, що становлять, і майбутніх економічних вигод, розширити класифікаційні підходи до розгляду активів не тільки по видах і групах, але і іншим ознакам: наміри керівників, ліквідності, економічної вигідності прибутковості. При цьому необхідно розробити загальні принципові підходи основні принципи, що відображають, по яких підприємство самостійно могло б сформулювати ділення активів на групи, провести їх оцінку і їх уявлення звітності. З метою забезпечення

достовірності звітності їх класифікаційні ознаки могли б представлятися в обліковій політиці підприємства.

Методи оцінки вартості активів під час кризи і в умовах стабільності не відрізняються. Відрізняється, швидше, пріоритетність того чи іншого підходу для інвестора. Як відомо, існують три основні підходи до оцінки вартості підприємства – витратний, дохідний і порівняльний.

У разі дохідного підходу для охочого його придбання на першому плані стоїть потенційна прибутковість активу, перспективи його розвитку та ін. Даний підхід включає в себе два методи оцінки вартості бізнесу - метод дисконтування грошових потоків і метод капіталізації прибутку. Оскільки ці методи передбачають прогнозування (оцінку) величини грошових потоків підприємства (cash flow), їх актуальність в умовах кризи сумнівна. Тому інвестори навряд чи будуть в такий період в першу чергу орієнтуватися на подібні методи, оскільки грошові потоки компаній в подібних умовах значно скорочуються або перетворюються в негативні значення. При використанні даного підходу ситуацію ускладнюють ще й курсові складності.

Другий класичний підхід до оцінки вартості компаній – порівняльний. Він визначає вартість підприємства на підставі порівняння з ціною аналогічних активів на ринку (виходячи з останніх публічних угод).

Порівняльний підхід до оцінки прав власності застосовується у випадку наявності достатньої достовірної інформації про ціни на ринку подібних об'єктів оцінки та умови договорів щодо розпорядження майновими правами на такі об'єкти.

При застосуванні порівняльного підходу до оцінки майнових прав подібність об'єктів визначається з урахуванням їх виду, галузі (сфери) застосування, економічних, функціональних та інших характеристик.

І, нарешті, третій підхід в оцінці – витратний – розглядає вартість акцій компанії з точки зору понесених витрат. Вартість акцій визнається дорівнює вартості активів підприємства, що залишилися після погашення всіх зобов'язань. Саме цей підхід в умовах глобальної економічної кризи

називають єдино прийнятним. А саме – метод чистих активів (оцінка ринкової вартості всіх активів за вирахуванням ринкової вартості всіх зобов'язань виходячи з припущення про збереження діяльності компанії) і метод вартості ліквідації (оцінка ринкової вартості всіх активів виходячи з припущення про їх раціональний розпродаж у процесі ліквідації за вирахуванням витрат, пов'язаних з ліквідацією компанії).

Ще один фактор, що стає особливо актуальним і популярним при оцінці бізнесу сьогодні, скрупульозний макроекономічний і галузевий аналіз. З традиційно формального він став ключовим елементом оцінки, на базі якого будуються основні прогнози оцінювача.

Практично завжди, а в умовах кризи особливо, враховуються не тільки зазначені вище традиційні методи оцінки, а й психологія цінових очікувань, які можуть формуватися у потенційних покупців.

Очікування можливого подальшого зниження ціни формує у споживача стійке намір дочекатися “дна”, а у продавця – бути “еластичним за ціною”, тобто йти на цінові поступки покупцеві, щоб продати дорожче сьогодні, ніж у майбутньому.

Раніше в умовах перевищення попиту над пропозицією так звана “ціна продавця” на цілий ряд українських активів часто перевищувала ціну, обґрунтовану традиційними методами оцінки. Сьогодні ситуація змінилася, і все більшу роль відіграє «ціна покупця», так як дефіцитом є грошові ресурси. З цього випливає, що цінова оферта покупця в більшості випадків може бути нижче оціночної вартості реалізованих активів до моменту стабілізації економічної ситуації.

На основі проведеного критичного аналізу методів оцінювання активів в міжнародній і українській практиці зроблена спроба обґрунтування удосконаленої методики оцінювання вартості активів в Україні. Необхідність об'єктивної методики оцінювання підприємств пов'язана з тим, що внаслідок нестачі обігових коштів для ведення поточної діяльності та непосильних кредитів незабаром почнеться “розпродаж” українських компаній.

Активи підприємства є однією з найважливіших категорій обліково-аналітичного процесу. У системі теоретичних основ формування і використання активів важливу роль відіграє концепція їх оцінки, що в першу чергу впливає на об'єктивність обліку і формування фінансової звітності підприємства.

Для розкриття економічних інтересів підприємств в умовах ринкових відносин необхідний системний підхід до визнання категорії “активи” в економічному та обліковому аспектах. Такий підхід повинен включати в себе вирішення низки методичних питань, пов'язаних з оцінкою активів в обліку, достовірність якої підтверджується аудиторськими висновками, а також комплекс питань з організації її проведення в обліку і аудиті. Системний підхід повинен повністю враховувати інтереси власників, задовольняти потреби користувачів обліковою інформацією. Актуальною стає розробка такої методико-організаційної системи оцінки активів, яка б поєднувала використання багаторічного досвіду зарубіжної облікової практики з урахуванням особливостей розвитку вітчизняної обліково-аналітичної теорії й практики. Саме науково-теоретична та практична значущість цих проблем зумовили вибір теми та цільове спрямування дисертаційної роботи, визначили її мету та головні завдання.

Відповідно до проведеного аналізу наукових, методичних та практичних джерел, що розглядають активи як об'єкти обліку, виявлені наступні проблеми класифікації активів:

- 1) відсутність єдиного комплексного підходу при виробленні різних типів класифікаційних ознак;
- 2) відсутність систематизації всіх типів класифікації активів;
- 3) проблема класифікації необоротних активів (автори розробили різні типи класифікації лише основних засобів чи нематеріальних активів, за іншими видами необоротних активів класифікація не вивчається);

4) потреба виробити додаткові типи класифікації для задоволення інформаційних потреб користувачів облікової інформації в процесі управління активами.

Для вирішення цих проблем у роботі запропоновано блок-схему класифікації активів, яка передбачає поетапне проведення класифікації активів підприємства: від визначення мети та завдань класифікації у кожному окремому випадку до вибору оптимального типу

Для правильного трактування методики оцінки активів у роботі проведено дослідження

історичного розвитку концепцій її проведення у розрізі провідних облікових шкіл протягом XV-XIX ст., коли спостерігався бурхливий розвиток облікової науки, внаслідок чого сформувались наступні три напрями поглядів :

1. Оцінка за собівартістю – представники французької та англійської облікових шкіл.
2. Оцінка за собівартістю виробничих запасів, готової продукції та за цінами продажу товарних запасів – російська облікова школа.
3. Оцінка за цінами продажу – італійська облікова школа.

Для вирішення цих проблем у роботі запропоновано блок-схему класифікації активів, яка передбачає поетапне проведення класифікації активів підприємства: від визначення мети та завдань класифікації у кожному окремому випадку до вибору оптимального типу класифікації активів згідно до визначених потреб зовнішніх та внутрішніх користувачів облікової інформації (рис. 1.2).

Історичний розвиток економічної думки стосовно оцінки активів систематизовано з відповідним коментарем причинно-наслідкових умов розвитку кожної з методик.

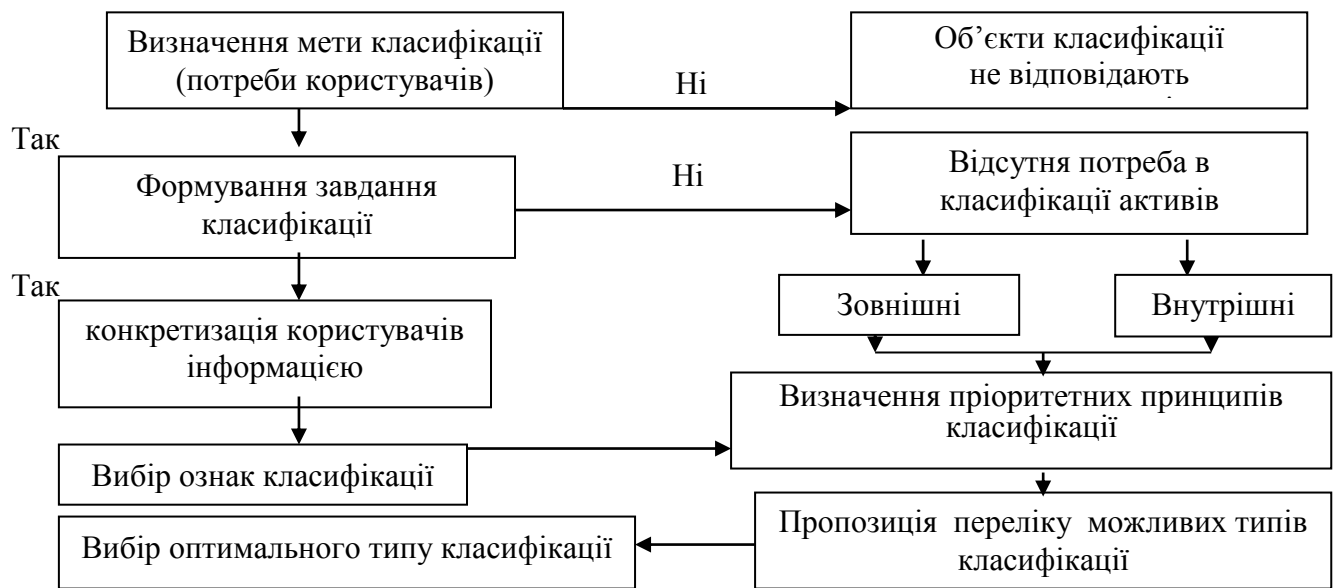

Рис. 1.2. Блок-схема класифікації активів

За результатами проведеного дослідження визначено мету оцінки активів підприємства, зокрема встановлення фінансової рівноваги у структурі господарських засобів підприємства та джерел їх утворення. Це підтверджує, що оцінка активів є самостійним об'єктом дослідження, який взаємопов'язаний з іншими елементами облікової системи. Зв'язки між ними за змістом інформаційні, оскільки дають вихідну інформацію про об'єкт вартісного вимірювання, а за характером – функціональні, оскільки передбачені методологією формування вартості [75].

1.2. Економічна сутність оцінки як елементу методу бухгалтерського обліку

Процеси економічної глобалізації, спрямовані на загальну економічну вигоду, ринкові відносини, як феномен абсолютної конкуренції, здавалося б, повинні створювати умови для прийняття ефективних управлінських рішень. Але світовий досвід свідчить про зворотне, локальні економічні кризи, кризи окремих національних економік, а сьогодні, і світова фінансова криза є тому

підтвердженням. За відсутності своєчасної і прозорої інформації про фінансовий стан підприємства на мікрорівні, непрозорої економічної політики та невизначеного економічного стану держави в цілому, сприяє прийняттю помилкових інвестиційних рішень, що уповільнює соціально-економічний розвиток держави.

За таких умов бухгалтерський облік як наука має осмислити і пояснити сутність та характер кризових явищ, удосконалити і обґрунтувати нові підходи до вирішення завдань, які стоять перед управлінням на всіх рівнях.

Найбільших змін в умовах глобалізації зазнала оцінка як складова методу бухгалтерського обліку. З метою удосконалення методів бухгалтерського обліку і облікової оцінки як її важливої складової необхідним є дослідження еволюції проблемних питань оцінки у взаємозв'язку з розвитком бухгалтерського обліку та зміною потреб менеджменту підприємства до обліково-аналітичної інформації, що є основою для прийняття управлінських рішень.

Особливого значення набувають наукові дослідження, спрямовані на розвиток теоретичних основ бухгалтерського обліку, які спрямовані на вирішення проблем національної економіки. Нажаль вирішення методологічних проблем, які пов'язані з намаганням запровадити в Україні міжнародних стандартів фінансової звітності, не сприяють удосконаленню теорії бухгалтерського обліку та створенню адекватного методологічного, методичного та організаційного забезпечення обліку.

Слово метод (від гр. *methodos* — дослідження) означає спосіб організації практичного і теоретичного пізнання дійсності, зумовлений закономірностями існування та розвитку відповідного об'єкта, підхід до вивчення явищ, планомірний шлях встановлення істини. У своїй основі метод є інструментом вирішення головного завдання науки – пізнання об'єктивних законів дійсності з метою використання їх у практичній діяльності. Методологія – це вчення про методи, за допомогою яких досліджують предмет науки з метою пізнання її об'єкту.

Для розкриття сутності бухгалтерського обліку широко використовують загальнонаукові методи, поряд з якими, як самостійна економічна прикладна наука, має свої специфічні прийоми, що обумовлені сутністю предмета дослідження, обліковими технологіями, завданнями та вимогами, які витікають з функцій облікового процесу, до яких відносять:

- хронологічне і систематичне спостереження;
- вимірювання господарських засобів і процесів;
- систематизація даних шляхом реєстрації та класифікації;
- узагальнення інформації з метою надання інформації користувачам.

Формування обліково-аналітичної інформації здійснюється за допомогою елементів методу: документування; інвентаризація; оцінка; калькулювання; рахунки; подвійний запис; бухгалтерський баланс; бухгалтерська звітність.

Удосконалення методології бухгалтерського обліку, обумовлено розширенням сфери його застосування в сучасних умовах – необхідність відображення впливу різних суспільних інститутів на діяльність господарюючого суб'єкта, що суттєво розширює сферу застосування обліково-аналітичної інформації та збільшує кількість об'єктів обліку і застосування адекватних методів їхньої оцінки.

Оцінка в загальному розумінні розглядається як приписування певним явищам і процесам числових значень, тобто кількісного їх вимірювання. З даної позиції вартість можна визначити як основу кількісних співвідношень при еквівалентному обміні. Ще Аристотель у своїх працях [2] розглядав категорії кількості та відношення. Головною особливістю кількості він визначав те, що про неї говорять як про рівне і нерівне, що проявляється через категорію співвідношення (відношення), тобто спосіб, за допомогою якого можна пов'язати одну річ з іншою.

Розглядаючи поняття вартості неможливо не сказати про категорію якості. Так, Аристотель стверджує, що якість є те, завдяки чому речі називаються такими-то, і розрізняє чотири її різновиди: стійкі (устойчивые),

плинні (преходящие), зазнавані (претерпеваемые) і якість-обрис (качество-очертание).

Таким чином, оцінку речей можна визначити як співвідношення якісних властивостей речей шляхом їх кількісного визначення.

Економічні категорії, до яких належать вартість, цінність і ціна, є абстракціями, теоретичними обґрунтуваннями, практичне їх застосування здійснюється прикладними економічними науками, до яких належить бухгалтерський облік. Економічні категорії “цінність”, “вартість”, “ціна” поєднує грошова оцінка, яка, будучи елементом методу бухгалтерського обліку та передумовою відображення фактів господарського життя в первинних документах, є поняттям досить складним і не обмежується рамками бухгалтерського обліку (рис. 1.3).

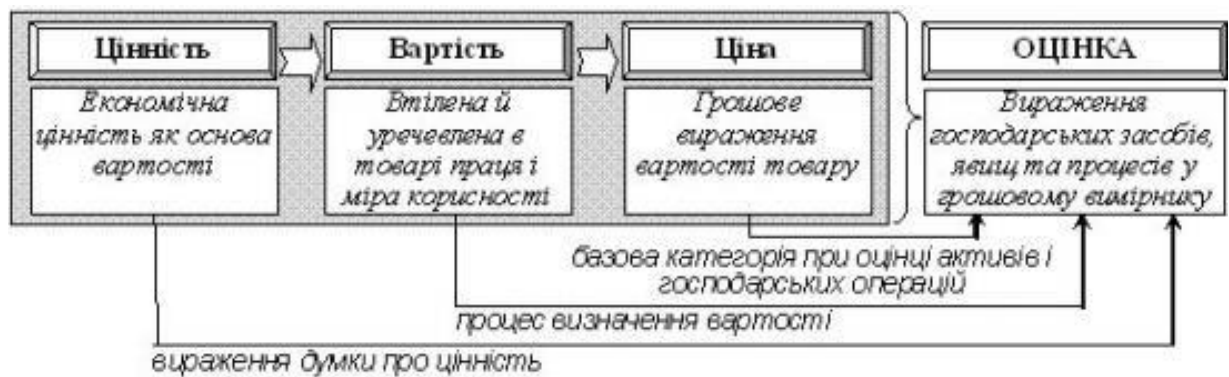

Рис. 1.3. Взаємозв'язок категорій “цінність”, “вартість”, “ціна” та “оцінка”

Щодо кількісного вираження речей тут немає жодних проблем, на сьогоднішній момент мірилом виступають гроші.

Проблемою і на сьогодні є – що саме покласти в основу якісного порівняння речей.

Перші погляди на те, що праця лежить в основі визначення вартості будь-якої речі, можна знайти у Аристотеля в його праці «Нікомахова етика»: “... расплата будет иметь место, когда справедливое равенство установлено так, чтобы земледелец относился к башмачнику, как работа башмачника к работе земледельца” [76].

Ці ідеї розвивали у своїх працях Джон Локк та Вільям Петті. Джон Локк пише: “Именно труд создает различия стоимости всех вещей... Если мы будем правильно оценивать вещи, которые мы используем, и расчленим, из чего складывается их стоимость, что в них непосредственно от природы и что от труда, то мы увидим, что в большинстве из них девяносто девять сотых следует отнести; всецело на счет труда” [39].

Вільям Петті також віддає перевагу при визначенні вартості речей двом факторам землі та праці: “И это приводит меня к важнейшему вопросу политической экономии, к вопросу о составлении уравнения между землей и трудом, для того чтобы стоимость каждого предмета могла быть выражена при помощи одного из этих факторов” [14].

Значний внесок у трактування поняття вартості вніс засновник класичної політичної школи А. Сміт. Вихідним теоретичним положенням у його праці “Исследование о природе и причинах богатства” є розмежування двох природних властивостей товару: “цінності у споживанні” (споживчої вартості); “цінності в обміні” (мінової вартості). “Надо заметить, что слово стоимость имеет два различных значения: иногда оно обозначает полезность какого-нибудь предмета, а иногда возможность приобретения других предметов, которую дает обладание данным предметом. Первую можно назвать потребительной стоимостью, вторую – меновой стоимостью”: – писав А. Сміт. Далі він зазначає: “...действительная стоимость всех различных составных частей цены определяется количеством труда Труд определяет стоимость не только той части цены, которая приходится на заработную плату, но и тех частей, которые приходятся на ренту и прибыль”. Таку ціну А. Сміт вважав природною ціною – своєрідним центром, навколо якого відбувається коливання ринкової ціни, яка визначається відношенням між кількістю товару, фактично поставленою на ринок, і попитом на нього. Отже, він робить висновок, що ринкова ціна формується в результаті вільної конкуренції і тому вона є найнижчою із прийнятних в довгостроковому періоді.

Д. Рікардо, як послідовник і одночасно опонент А. Сміта, вважав, що: “На стоимость товаров влияет не только труд, применяемый непосредственно к ним, но и труд, затраченный на орудия, инструменты и здания, способствующие этому труду”. Щодо корисності товарів він зазначав: “Товары, обладающие полезностью, черпают свою меновую стоимость из двух источников: своей редкости и количества труда, требующегося для их производства”. Але при цьому зауважував, що корисність не є мірою мінової вартості, хоча вважав її суттєвою складовою.

К. Маркс розвиваючи погляди А. Сміта та Д. Рікардо писав: “стоимость, или благо, имеет стоимость лишь потому, что в ней овеществлён, или материализован, абстрактно человеческий труд”.

Ф. Бастіа, Дж. Мілль, Джон Мак-Куллох, розглядаючи витрати виробництва як основу мінової вартості й ціни, зробили висновок про те, що нова вартість створюється не лише живою, а й уречевленою працею. Вони намагалися об'єднати різні точки зору щодо поняття вартості і зазначали, що на цінність блага, окрім кількості праці, впливають і інші чинники.

В. Джевонс, К. Менгер, Ф. Візер, Л. Вальрас, М. Туган-Барановський розробили принципово нові підходи до визначення поняття вартості, що формується на основі попиту на товар та поведінки і вибору покупців, що було покладено в основу розробки теорії граничної корисності, яка стала вихідним пунктом маржиналізму.

Певним компромісом між різними напрямками економічної науки, в тому числі й теорії вартості, стала теорія граничної корисності, яка за основу вартості (цінності) вважає корисність, яку надає благові споживач. Проблеми взаємодії попиту та пропозиції як чинників, що визначають розвиток ринкових процесів розроблена А. Маршаллом. Він зауважував, що витрати виробництва, інтенсивність попиту, межа виробництва і ціна продукту взаємно регулюються, але аналіз потреб, попиту і корисності дає змогу побудувати модель рівноважної ціни.

З нашої точки зору, слід звернути увагу на думку Дж. Гелбрейта: “В неоклассической модели первичны цены. Они представляют собой нервную систему экономики”. І далі: “В планирующей системе роль цен значительно меньше”. Свої погляди він обґрунтовує зростанням корпорацій та посиленням влади інфраструктури. У своїй праці “Новое индустриальное общество” він вводить поняття “техноструктура”, яку формують управлінці, спеціалісти, вчені технологи, конструктори, що фактично забезпечують функціонування великих корпорацій.

Основним чинником ціноутворення він визначає угоди: “Контракты – это основное средство для защиты цен и издержек, а также продаж и поставок по этим ценам и при этих издержках” [22].

Розвиток економіки її структурна перебудова, перерозподіл прав власності, використання новітніх технологій призводить до збільшення обсягів інформації, необхідної для прийняття управлінських рішень. Зменшення ролі засобів праці у виробництві продукції і надання переваги інтелектуальному потенціалу призводить до пошуку нових теорій концепцій вартості.

Стиглер Дж. доповнив неокласичну модель ціни поняттям інформаційних витрат, пов’язаних з витратами на пошук інформації щодо стану ринку та цін. Р. Коуз обґрунтовує існування трансакційних витрат, що виникають при укладанні угоди.

Загальна тенденція сучасної економічної теорії щодо теорії вартості, ґрунтується на ідеях оптимізації, які вимагають пошуку різного і спільного у попередніх концепціях вартості та створення на їх основі єдиної теорії. Яка дасть можливість оцінити всі матеріальні і нематеріальні чинники, які впливають на вартість продукту. Саме така теорія є методологічною основою оцінки у бухгалтерському обліку.

Оцінка активів є одним з трьох «китів» на які спираються менеджери при прийнятті багатьох управлінських рішень, два інших – управління ризиком та вартість грошей у часі. Це в свою чергу вимагає переосмислення

мети обліку – як ретроспективного відображення результатів діяльності підприємств в напрямку стратегічного управління, тобто формування обліково-аналітичного забезпечення, що дасть можливість прогнозувати імовірні варіанти розвитку підприємства у майбутньому.

Переважає більшість науковців розглядають оцінку як складову методу бухгалтерського обліку, функція якої полягає у вимірюванні вартості об'єктів обліку. При цьому оцінка виступає як передумова обліку та забезпечує можливість узагальнювати різноманітні об'єкти при їх відображенні в синтетичному обліку і фінансовій звітності, як кінцевий результат – калькулювання собівартості виробленої продукції, виконаних робіт, наданих послуг.

В зарубіжній теорії бухгалтерського обліку оцінка розглядається як концепція збереження капіталу, але в кінцевому підсумку, реалізація даної концепції зводиться до оцінки активів, бо капітал у більшості своїй існує у формі активів.

Це пояснює прагнення керівників корпорацій приймати рішення спрямовані на підвищення капіталізації вартості активів, що базуються на припущенні про те що фінансове рішення вже є раціональним якщо воно приймається з метою максимізації вартості активів, незважаючи на ризикованість прийнятих рішень (рис. 1.4).

В даній ситуації суть оцінки зводиться до пошуку і аналізу інформації про вартість аналогічних активів, вважаючи що ринки фінансових активів, надають повну і достовірну інформацію, необхідну для визначення вартості оцінюваних активів.

Рис. 1.4. Комплексна модель оцінки в бухгалтерському обліку

Але, як зазначено у звіті Асоціації присяжних сертифікованих бухгалтерів (АССА), міжнародна організація що об'єднує більш ніж 122 тисячі членів та 325 тисяч студентів у 160 країнах світу [84], серед основних факторів що спричинили світову фінансову кризу є неспроможність управлінського персоналу реально оцінити та управляти ризиками у певному секторі ділової активності, схильність вищого рівня керівництва до визначення винагороди, виходячи з короткострокової перспективи прийнятих рішень, недоліки у звітності щодо ризикових та фінансових трансакцій.

Вище згадувалося що ризик є складовою визначення вартості активу і суттєво впливає на ринкову вартість активу. Говорячи про ризик його ототожнюють з невизначеністю і необхідністю враховувати останній при здійсненні будь-яких дій. Невизначеність слід сприймати не як неможливість спрогнозувати майбутній розвиток економіки, а і визначити імовірність

настання того чи іншого шляху розвитку подій. Лише за цих умов та врахуванні впливу інших факторів, виключаючи абстрагування, можливо більш точно оцінити ризики пов'язані з володінням а значить – оцінкою активів.

Специфіка національних економік обумовлює різний прояв однакових ризиків і застосування стандартних методів оцінки ризиків призводить до їх неправильної оцінки, а значить і помилкової оцінки активів в цілому. З іншого боку маніпулювання методами оцінки ризиків дає можливість, в залежності від мети оцінки активів, завищити чи занизити їх вартість.

Заохочення управлінського персоналу на пряму пов'язане з підвищенням ефективності діяльності підприємства. Застосування у МСФЗ принципу нарахування для визначення доходів і витрат, сприяло завищенню вартості активів у короткостроковому періоді, нехтуючи довгостроковими перспективами і реальними результатами від укладених угод, і тим самим давало можливість отримувати необґрунтовано високі гонорари.

1.3. Достовірність та реальність оцінки в бухгалтерському обліку: науковий підхід

Головний напрям реформування і трансформації системи обліку в Україні та за кордоном – забезпечення реальності оцінки всіх елементів фінансової звітності. Досягнення достовірності оцінки є чи не однією з найбільших проблем сучасної облікової теорії і практики, адже від цього безпосередньо залежить якість інформації про підприємство, яка надається користувачам у фінансовій звітності. Достовірна оцінка об'єктів обліку вважається основою ефективної економіки як на рівні окремого суб'єкта господарювання, так і в міжнаціональному масштабі [26, с. 18]. Крім того, як зазначає М. Бондар, значна кількість суперечливих інтересів різних

користувачів бухгалтерської інформації спричинила появу багатьох методів оцінювання [8, с. 84]. І це лише поглибило вказану проблему.

Бухгалтерський облік як економічна наука базується на знаннях економічної теорії, зокрема, з формуванням положень економічної теорії щодо вартості відбулося її прикладне застосування в одному з елементів методу бухгалтерського обліку – оцінці (рис. 1.5).

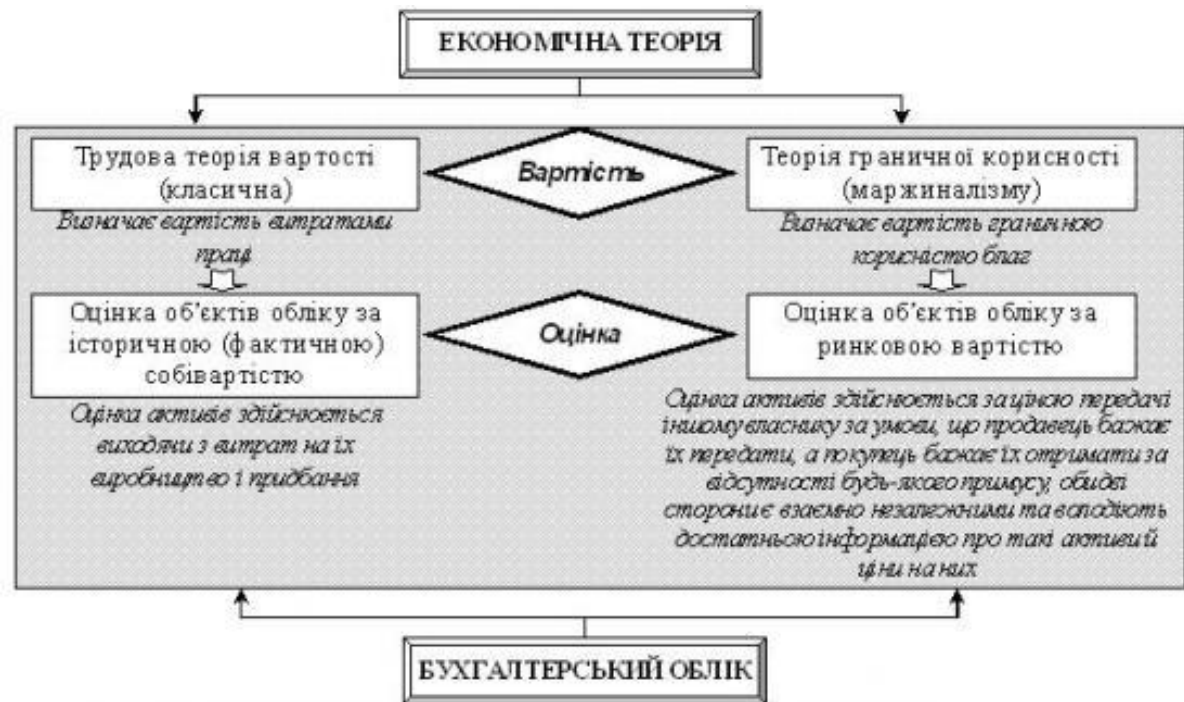

Рис. 1.5. Вартість як методологічна база оцінки в бухгалтерському обліку

Опрацювання нормативно-правових актів та економічної літератури з цієї проблеми підтверджує непослідовність викладу і теоретичного обґрунтування методики оцінки об'єктів обліку та їх відображення у фінансовій звітності. Виявлено стійку термінологічну невідповідність і неузгодженість національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку (далі – П(С)БО) та їхньої першооснови – міжнародних стандартів фінансової звітності (далі – МСФЗ) – мовою оригіналу стосовно оцінки. Її досі невирішеними є питання визначення, розмежування і належного вживання таких понять, як “оцінка”, “оцінювання”, “вимірювання”, “вартість”, “собівартість”, “ціна” і “цінність”.

Згідно зі словниковим тлумаченням, оцінка – це дія за значенням оцінити, оцінювати; вартість, ціна чого-небудь; думка, міркування про якість, характер, значення і т. ін. кого-, чого-небудь [13, с. 871]. У теорії обліку оцінка розглядається як один із елементів його методу. Вона є способом грошового вимірювання засобів і процесів [19, с. 29]. За допомогою оцінки натуральні та трудові вимірники переводяться у грошовий, у результаті чого є змога визначити загальну вартість активів, що перебувають у розпорядженні підприємства, контролювати їх використання в процесі діяльності. Саме в цьому полягає її суть. Як зазначають учені [19, с. 29], грошова оцінка є необхідною передумовою узагальнення і відображення господарських операцій в обліку і звітності. Крім того, з позиції власників та інших зацікавлених у діяльності підприємства осіб оцінка також виступає опосередкованим інструментом контролю й прийняття різного роду економічних рішень.

“Оцінка, – наголошував М. Кужельний, – невід’ємна складова організації і ведення бухгалтерського обліку майна й зобов’язань”. Понад те, вчений вбачав у ній не просто елемент методу бухгалтерського обліку, а його дійову контролюючу функцію фінансового стану підприємства” [33, с. 47]. Л. Ловінська під оцінкою розуміє складову методу бухгалтерського обліку, за допомогою якої здійснюється вимірювання вартості об’єктів бухгалтерського обліку, створення якісних характеристик обліково-економічної інформації та інформаційне забезпечення аналізу фінансового стану підприємства й ефективності його менеджменту [38, с. 26]. Натомість П. Німчинов вважав [53, с. 133], що грошова оцінка – не складова методу бухгалтерського обліку, так само як і не метод в інших економічних дисциплінах, де її використовують (політекономії, статистиці, фінансах, галузевих економіках тощо). Грошова оцінка є умовою, за наявності якої бухгалтерський облік може здійснюватись. При цьому вона виконує функцію не методу, а загального вимірника засобів, прийнятого в народному господарстві. У Концептуальній основі МСФЗ (2010) пояснено оцінку (measurement) як

процес визначення грошових сум, за якими елементи фінансової звітності мають бути визнані та представлені в Балансі та Звіті про прибуток [82]. Також під оцінкою розуміють науково обґрунтовану думку суб'єкта про вартість об'єкта, який ним оцінюється [11, с. 136].

На нашу думку, в загальному розумінні оцінка – це вираз в умовних одиницях певної характеристики об'єкта, який оцінюється. Для цілей обліку й звітності ключовим поняттям оцінки об'єктів є вартість. Таким чином, оцінку необхідно розглядати як суму умовних грошових одиниць для вираження елементів фінансової звітності, виходячи з їх вартості та інших релевантних параметрів, метою встановлення якої є надання користувачам доречної і зіставної інформації для прийняття рішень. При цьому оцінювання є процесом присвоєння грошового еквівалента елементам фінансової звітності для їх відображення в системі обліку та звітності на основі їх вартості й інших важливих параметрів. Воно, на наш погляд, тотожне поняттю вимірювання, оскільки останнє – це елемент методу бухгалтерського обліку за процедурним підходом, що передбачає оцінку і калькуляцію.

Розробка теоретико-методологічних засад достовірної оцінки елементів фінансової звітності вважається пріоритетним завданням у теорії обліку. Від величини первісно інвестованої у підприємство вартості залежить можлива сума її приросту в результаті господарської діяльності. Тому оцінка елементів фінансової звітності повинна бути максимально наближеною до дійсності, об'єктивною, позбавленою умовностей, припущень і упереджень. Процес визначення оцінки необхідно алгоритмізувати таким чином, щоб користувачі могли правильно зрозуміти спосіб розрахунку того чи іншого показника фінансової звітності. При цьому, як наголошує Л. Кіндрацька, важливим є не те, “який метод оцінки застосовує підприємство, а ...чи правильна модель вартості об'єкта, що оцінюється” [30, с. 32].

Істотним недоліком економічної думки у країнах постсоціалізму О. Євтух називає те, що вона не має системного, ринкового погляду на

проблему вартості, а економічна теорія в західних державах чітко її не висвітлює [26, с. 8]. Відомо, що грошовим виразом вартості є ціна. Вона відрізняється від оцінки, бо є лише номінальною сумою грошей, за якою може бути здійснений обмін товару. Ціну також можна визначити як суму коштів, необхідну для придбання товару й погоджену між сторонами. Крім того, за законом вартості ціна товару зазвичай відрізняється від його вартості в результаті взаємодії попиту і пропозиції на ринку. Дещо відмінною є думка, за якою ціна – це результат домовленості сторін, і вона не завжди повною мірою відображує уявлення конкретного суб'єкта економічних відносин про вартість об'єкта економічних відносин. Натомість вартість є ймовірною розрахунковою величиною, що визначається на підставі прогнозованих подій, пов'язаних із об'єктом економічних відносин [17, с. 76].

На наш погляд, оцінка необхідна для формування й відображення в системі обліку та фінансовій звітності інформації, а ціна – для здійснення обмінної операції між діловими партнерами. Поняття ціна застосовується безпосередньо перед або під час укладання угоди про купівлю/продаж чи обмін товару.

Зауважимо, що порушене у цій роботі питання є актуальним уже не одне століття і виходить далеко за межі обліку. Проблема оцінки постала ще в часи панування класичної політичної економії. У науці відомі два концептуальних підходи до її вирішення, а саме: трудова теорія вартості та теорія граничної корисності. Вони є базовими для розробки методик встановлення вартості об'єктів, які підлягають відображенню в обліку і звітності.

Д. Рікардо зазначав з цього приводу: “Ніщо не породило так багато помилок і розбіжностей у цій науці, як саме невизначеність понять, які пов'язувались зі словом “вартість” [20, с. 45]. А. Гриценко наголошує, що “вартість є однією з найбільш фундаментальних категорій економічної теорії, вихідним пунктом найістотніших відмінностей у концепціях різних економічних шкіл і предметом найгостріших дискусій” [20, с. 45]. Проблема

щодо визначення поняття „вартість” виникає із першими спробами з’ясувати істотні економічні зв’язки, закономірності обміну, відношення еквівалентності тощо.

Згідно зі словником сучасної економічної теорії Макміллана, термін “value, the theory of” перекладається як “теорія цінності (вартості)”, тобто вартість і цінність ототожнюються [20, с. 47]. Таке саме ототожнення відбулося і при перекладі “Капіталу” К. Маркса на російську мову, як це підмітив ще М. Туган-Барановський. У зв’язку з труднощами підібрати адекватні відповідники англіцизму “kost” та німецькому слову “wert” було вжито єдиний термін “вартість”. Як наслідок, це призвело до перекручення Марксової теорії цінності [73, с. 109]. Подібні недоречності трапляються і у перекладі наукових праць з теорії цінності (вартості) інших зарубіжних учених, що зумовлює волюнтаристську передачу авторських ідей та вносить величезну плутанину в економічну науку і практику. Тому часто достеменно розмежувати “вартість” та “цінність” з позиції розуміння їх тим чи іншим ученим досить важко. Аналогічна ситуація склалась і під час перекладу МСФЗ, де вжито два терміни “cost” (вартість) та “value” (цінність). Для позначення їх відповідників у П(С)БО використовується лише слово “вартість”.

За класичною трудовою теорією, вартість – це уречевлена в товарах і послугах суспільно необхідна праця та економічні відносини між суб’єктами господарської діяльності, що пов’язані з такою працею, із суспільним поділом праці й обміном товарами та послугами. А. Сміт називав вартість “природною ціною й тим центром, навколо якого коливаються, до якого тяжіють ринкові ціни” [50, с. 89].

Класики політичної економії стверджували, що товар є діалектичною єдністю споживчої вартості та вартості. К. Маркс назвав законом той факт, що споживча вартість товару є передумовою його мінової вартості, а отже, вартості. Таким чином, він вважав, що споживча вартість – це “економічна форма суспільної корисності у процесі її історичного розвитку” [50, с. 354].

Д. Рікардо розмежував три фактори субстанції вартості: працю, корисність (споживчу вартість) і рідкісність. Останній термін означає обмеженість окремих видів ресурсів, невідповідність їх тій кількості, що необхідна для повного задоволення потреб виробника, споживача, колективу, суспільства.

О. Євтух розкриває два погляди на вартість: за першого – вона виступає як певна обмежена корисність, здатна задовольняти потреби; за другого – є певною грошовою сумою, яка є кількісним відображенням корисності товару, а також має об'єктивний, закономірний характер [26, с. 11]. Відтак учений робить висновок, що за сучасного ринково-вартісного розуміння економіки вартість виступає як грошовий вираз корисності природних благ або продукції, виготовленої людиною [26, с. 19].

“Вартість, – писав російський економіст Ю. Осипов, – категорія трансцендентна, яка має свою таємницю, що не піддається розгадуванню”. Порівнюючи її з такими поняттями, як матерія, дух, енергія, він зазначав, що визначення трансцендентності відкриває можливість цілком реалістичного і ненадуманого підходу до розв’язання проблеми вартості. “Ми бачимо, що вартість існує, але ми не знаємо, що вона є у своїх першоосновах, і не можемо роздивитися її початки; однак ми можемо скласти судження про вартість як про феномен людського світу, що дозволяє розуміти вартість як вартість і пояснити з її допомогою господарський, а краще сказати – економічний світ людини” [20, с. 55].

В. Кириленко виділяє найбільш важливі методологічні риси сучасної теорії цінності (вартості) та акцентує на превалюванні методологічного підходу, який, з одного боку, базується на принципі об'єктивності, безособовості, а з другого – обов'язково враховує “суб'єктивне мотивування економічної поведінки індивідів” [29, с. 20–21]. Він стверджує, що не існує особливої “субстанції” вартість – вона є продуктом усієї сукупності економічних взаємовідносин системи. На думку В. Кириленка, вартість послуг праці, капіталу, власності та вартість товарів визначаються одночасно,

у взаємодії. Вчений робить висновок, що “сучасне розуміння цінності (вартості) є суб’єктивним, це аксіологічна (оціночна) категорія. Вона є регулятором врахування всіх... факторів, які господарюючий суб’єкт вважає необхідними для оцінювання (встановлення ціни, цінності) блага” [29, с. 22].

Собівартість вважається витратами підприємства на виробництво, а також реалізацію продукції (робіт, послуг) [13, с. 1352]. Відповідно до П(С)БО 31 “Фінансові витрати” собівартість кваліфікаційного активу – це витрати на придбання, будівництво, створення, виготовлення, виробництво, вирощування і доведення кваліфікаційного активу до стану, в якому він придатний для використання із запланованою метою або продажу [57]. На думку З. Рахмана і А. Шеремета [67, с. 24], “у бухгалтерському обліку собівартість використовується як міра фінансового “зусилля”, докладеного для отримання доступу до ресурсів, які будуть виснажуватися у процесі заробляння доходу”. Оскільки ресурси купуються шляхом фінансових операцій, таке фінансове “зусилля” вимірюється під час придбання, що зазвичай співпадає з юридичним зобов’язанням заплатити гроші за ці ресурси.

Аналіз наведених визначень дозволяє дійти висновку, що собівартість є підвидом вартості.

Опрацювавши літературу з теорії цінності (вартості), ми виявили, що більшість основоположників концепції граничної корисності, вчені маржиналістського напрямку у своїх теоретичних розробках та сентенціях в основному вживали терміни “цінність” і “корисність” на противагу “вартості” та її видам. За своєю глибинною сутністю “цінність” (value) є філософською категорією. Однак вона була трансформована вченими-економістами й набула специфічного економічного змісту. “Цінність – це процеси, явища, предмети, що мають позитивну значущість для людини і сприяють задоволенню її потреб та інтересів” [60, с. 137]. Розділ філософії, у якому вивчається теорія цінностей, називається аксіологія.

Вважаємо, що вихідною в поясненні цінності має бути теза, що „цінність – це нормативна категорія, яка охоплює все, що може бути ідеалом, метою, предметом прагнення та інтересу” [60, с. 138]. Філософський аспект розуміння цінності передбачає, що вона: має соціальне походження, функціональне значення і особистісний зміст, бо асоціюється з конкретною людиною, соціальною групою, суспільством; виникає у процесі діяльності; завжди є позитивною; має за своєю природою об’єктивний характер та суб’єктивну форму функціонування [60, с. 138–139].

У довідковій літературі цінність визначається як “єдність корисності товару для споживача та його вартості (індивідуальних витрат виробництва) для виробника у процесі купівлі-продажу” [50, с. 548]. У цій категорії закладено діалектичну взаємодію продуктивних сил і відносин власності у процесі виробництва та реалізації товарів певного виду, з одного боку, і суб’єктивна оцінка цих товарів, як з позиції окремих покупців (споживачів), так і окремих соціальних верств і груп, усього суспільства – з другого боку [50, с. 549].

Цінність, за А. Тюрго, показує “ступінь значення для людини предмета її бажань. При достатку води як корисності вона не має великої цінності, в пустелі ж її цінність безмежна” [35, с. 4]. А. Шеффле визначав цінність як “значення, яке благо має завдяки своїй придатності для економічного цілеусвідомлення господарюючого суб’єкта” [46].

К. Менгер [46] вважав, що цінністю називається те значення, яке набувають для нас конкретні матеріальні блага завдяки тому, що у процесі задоволення наших потреб ми усвідомлюємо свою залежність від них. Мислитель доводив, що цінність не є чимось притаманним товарам, їхньою властивістю чи незалежною річчю, яка самостійно існує. Це судження економічних людей про важливість товарів у їхньому розпорядженні для підтримання життя і добробуту. Тому цінність не виникає поза свідомістю людей. Джерелом цінності, за К. Менгером, є співвідношення між необхідністю і кількістю доступних нам благ. “Цінність – це людський

інтерес, що уявляється як стан зовнішнього предмету”, – писав Ф. Візер [73, с. 101].

Е. Бем-Баверк зазначав, що “Вчення про цінність перебуває у центрі всієї політико-економічної доктрини... Двозначність виразу “цінність” (суб’єктивна та об’єктивна) зумовила безліч помилок і непорозумінь, та й у майбутньому вона, напевно, породить їх ще немало” [5]. Він визначав цінність як “значення, що має матеріальне благо чи комплекс благ з точки зору благополуччя суб’єкта”.

Український учений М. Туган-Барановський вважав “цінність” і “вартість” основними логічними категоріями господарства [73, с. 85]. Порівнюючи їх, він наголошував: “Обидві категорії не тільки не тотожні, а навіть зовсім різні – як зарплата протилежна затраті” [73 с. 101]. При цьому економіст стверджував, що “цінність знаходиться на тому полюсі господарства, де лежить мета останнього, вартість же є завжди тільки засобом” [73, с. 86]. Понад те, учений розглядав категорію “цінність” як “одну з форм категорії волі” [73, с. 86]. У книзі “Основи політичної економії” М. Туган-Барановський писав, що “господарська цінність є значенням, яке ми надаємо певному предмету в силу нашої свідомості, що від володіння ним залежить більшою або меншою мірою наш господарський добробут” [73, с. 87], тим самим підкреслюючи її суб’єктивність. Під вартістю будь-якого господарського предмету, на його думку, треба розуміти „господарську затрату, що зроблена на купівлю цього господарського предмету” [73, с. 101].

На підставі наведеного вище вважаємо, що вартість радше є категорією витратного характеру і більшою мірою стосується сфери виробництва, а цінність – аксіологічна, оціночна категорія суб’єктивної природи, що здебільшого торкається сфери обігу та споживання благ.

Суперечливість розглянутих трактувань зазначених економічних категорій, неможливість остаточно їх диференціювати та однозначно визначити пояснюється методологічним плюралізмом нинішньої економічної науки. У цьому контексті доречною є думка Л. Мізеса. У своєму творі “Роль

доктрин у людській історії” він писав: “Усі доктрини викладаються і сприймаються щонайменше у двох різних, навіть суперечливих варіантах” [83, с. 26]. Це твердження про дуалізм стосується будь-якої соціальної, економічної чи політичної доктрини. “Протока розділяє езотеричне вчення від екзотеричного, і мосту між ними звести неможливо” [83, с. 26–27]. Таку ситуацію Л. Мізес пояснював обмеженістю інтелектуальних можливостей людини: “Лише маленька частина еліти має здатність уловлювати витончені зв’язки міркування. Більшість людей безпорадні, коли стикаються з тонкощами проблеми. Вони не можуть збагнути основних пропозицій, шлях до математики для них заблокований. Тому вони спрощують і виправляють у незграбний спосіб те, що чують або читають. Вони фальсифікують та неправильно зображають твердження і висновки..., трансформують кожну теорію і доктрину з метою адаптувати її до свого інтелектуального рівня” [83, с. 26–27]. *Errare humanum est* (з лат. – людині властиво помилятися).

Наведені вище визначення вартості та цінності аргументують доречність паралельного вживання понять “cost” і “value” у МСФЗ. Перше – “вартість” – пов’язане із витратами на створення, придбання об’єкту, який уперше береться на баланс підприємства, а друге – “цінність” – виражає відносини обміну між зацікавленими сторонами, їх ставлення до об’єкту угоди між ними.

Розмежовував вартість і цінність об’єктів обліку вчений А. Рудановський, який писав: “...кількісна оцінка активу завжди зводиться якісно до вартості, а кількісна – грошова оцінка пасиву зводиться до цінності...” [68, с. 71].

З. Рахман і А. Шеремет [67, с. 24] зауважують, що бухгалтер визначає цінність активу як вартість його придбання, але не як цінність очікуваної віддачі від його використання. Таким чином, “цінність використання” активів, вважають науковці, яка утверджується принципом безперервності функціонування підприємства, відрізняється від вартості придбання. Для

бухгалтера, різниця між цінністю використання і вартістю придбання активу є прибутком:

$$\text{Цінність використання} - \text{Вартість придбання} = \text{Прибуток}$$

А от П. Німчинов [53, с. 54–55] не виділяв окремо поняття “цінність”, що відповідало економічній доктрині того часу. Він вважав, що “актив” і “пасив” – не тільки бухгалтерські терміни, а й поняття, які мають економічний та юридичний зміст. В економічному розумінні пасив балансу – це сума вартостей (у політекономічному розумінні слова), одержаних із різних джерел для певної мети, а актив – це конкретні форми існування цих вартостей на звітну дату.

Усупереч існуванню різних підходів до трактування “вартості” і “цінності” в українському обліковому вжитку закріпився лише перший термін. Крім того, вважаємо, що вартість розглядається більш прагматично. Сьогодні вона, скоріш за все, є робочою категорією в обліку та звітності для представлення інформації про факти господарського життя підприємства і проведення обмінних операцій між контрагентами. Її дійсна сутність для учасників економічних відносин є другорядною. На підтвердження цього наведемо приклад: згідно із П(С)БО деякі активи, зокрема фінансові інвестиції, обліковані за методом участі в капіталі, відображаються у Балансі за нульовою вартістю. Насправді це означає, що вони не мають ніякої вартості, але за фактом їх наявності для надання користувачам доречної і достовірної інформації цим активам присвоюється числове значення “нуль грошових одиниць”.

Отже, вартість як облікова категорія є базовою умовною сумою грошових одиниць для відображення елементів фінансової звітності. Стосовно, наприклад, активів вартість є витратною категорією, що виражає суму коштів, які були витрачені для придбання чи в інший спосіб отримання активу або ж які належить отримати від інших суб’єктів господарювання відповідно до домовленості з ними.

Висновки до розділу 1

Відповідно до проведеного аналізу наукових, методичних та практичних джерел, що розглядають активи як об'єкти обліку, виявлені наступні проблеми класифікації активів:

- відсутність єдиного комплексного підходу при виробленні різних типів класифікаційних ознак;
- відсутність систематизації всіх типів класифікації активів;
- проблема класифікації необоротних активів (автори розробили різні типи класифікації лише основних засобів чи нематеріальних активів, за іншими видами необоротних активів класифікація не вивчається);
- потреба виробити додаткові типи класифікації для задоволення інформаційних потреб користувачів облікової інформації в процесі управління активами.

Найбільших змін в умовах глобалізації зазнала оцінка як складова методу бухгалтерського обліку. З метою удосконалення методів бухгалтерського обліку і облікової оцінки як її важливої складової необхідним є дослідження еволюції проблемних питань оцінки у взаємозв'язку з розвитком бухгалтерського обліку та зміною потреб менеджменту підприємства до обліково-аналітичної інформації, що є основою для прийняття управлінських рішень.

Опрацювання нормативно-правових актів та економічної літератури з цієї проблеми підтверджує непослідовність викладу і теоретичного обґрунтування методики оцінки об'єктів обліку та їх відображення у фінансовій звітності. Виявлено стійку термінологічну невідповідність і неузгодженість національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку та їхньої першооснови – міжнародних стандартів фінансової звітності. Їй досі не вирішеними є питання визначення, розмежування і належного вживання таких понять, як “оцінка”, “оцінювання”, “вимірювання”, “вартість”, “собівартість”, “ціна” і “цінність”.

РОЗДІЛ II

ОБЛІК ТА ОЦІНКА АКТИВІВ ТА ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ЯК ВАРТІСНЕ ЇХ ВИМІРЮВАННЯ

2.1. Методологічні аспекти оцінки вартості активів в управлінні майна підприємства

Не зважаючи на збільшення публікацій щодо оцінки вартості активів, методологічні аспекти визначення випадків застосування певних методів та видів оцінки вартості активів бюджетних і комунальних підприємств, які розглядаються за принципами діючого підприємства, потребує подальшого вивчення.

Концепція бухгалтерського обліку в ринковій економіці та Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку виділяють чотири методи оцінки:

- фактичної собівартості придбання або історичної собівартості: активи відображаються за сумою сплачених грошових коштів чи їхніх еквівалентів або за справедливою вартістю компенсації, виданої, щоб придбати їх, на момент їх придбання;

- відновної вартості або поточної собівартості: активи відображаються за сумою грошових коштів або їхніх еквівалентів, яка була б сплачена в разі придбання такого ж або еквівалентного активу на поточний момент;

- можливої ціни продажу або вартості реалізації (погашення): активи відображаються за сумою грошових коштів або їхніх еквівалентів, яку можна було б отримати на поточний момент шляхом продажу активу в ході звичайної реалізації;

- дисконтованої або теперішньої вартості: активи відображаються за теперішньою дисконтованою вартістю майбутніх чистих надходжень грошових коштів, що їх, як очікується, має генерувати стаття під час звичайної діяльності підприємства.

Наведені методи оцінки вартості мають незначні відмінності у назвах, напевне, у зв'язку з перекладом, але сутність і порядок їх обчислення збігаються. Від вибору того чи іншого варіанту оцінки основних засобів залежать і вартість майна, і фінансовий результат, а в ряді випадків, і розмір податків, які сплачує підприємство. Основою оцінки, яка найчастіше приймається підприємствами для складання фінансових звітів, є історична собівартість.

Вона, як правило, комбінується з іншими видами оцінки. Наприклад, запаси, як правило, відображаються за найнижчою з двох оцінок – собівартістю або чистою вартістю реалізації; ринкові цінні папери можуть відображатися за ринковою вартістю.

Оцінка вартості майна та зобов'язань, господарських процесів та їх результатів суб'єкта господарювання в грошовому вимірнику є необхідною та обов'язковою передумовою їх відображення в системі бухгалтерського обліку. Організація застосування оцінки в бухгалтерського обліку передбачає вибір суб'єктів, закріплення порядку проведення оцінки та її відображення в бухгалтерському обліку (рис. 2.1).

За Законом України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” один із принципів складання та подання фінансової звітності - принцип історичної (фактичної) собівартості - означає, що “...пріоритетною є оцінка активів підприємства, виходячи з витрат на їх виробництво та придбання”. Оцінка за історичною (фактичною) собівартістю названа пріоритетною, отже, не виключається можливість використання інших методів оцінки.

Зміст системи інформаційного забезпечення управління активами, її широта й глибина визначаються галузевими особливостями діяльності підприємств, їх організаційно-правовою формою, обсягами й ступенем диверсифікації господарської діяльності, тощо. Система інформаційного забезпечення управління активами являє собою функціональний комплекс, який забезпечує процес безперервного цілеспрямованого підбору відповідних

інформаційних показників, необхідних для здійснення аналізу, планування та підготовки оперативних управлінських рішень за всіма аспектами їх функціонування на підприємстві [6].

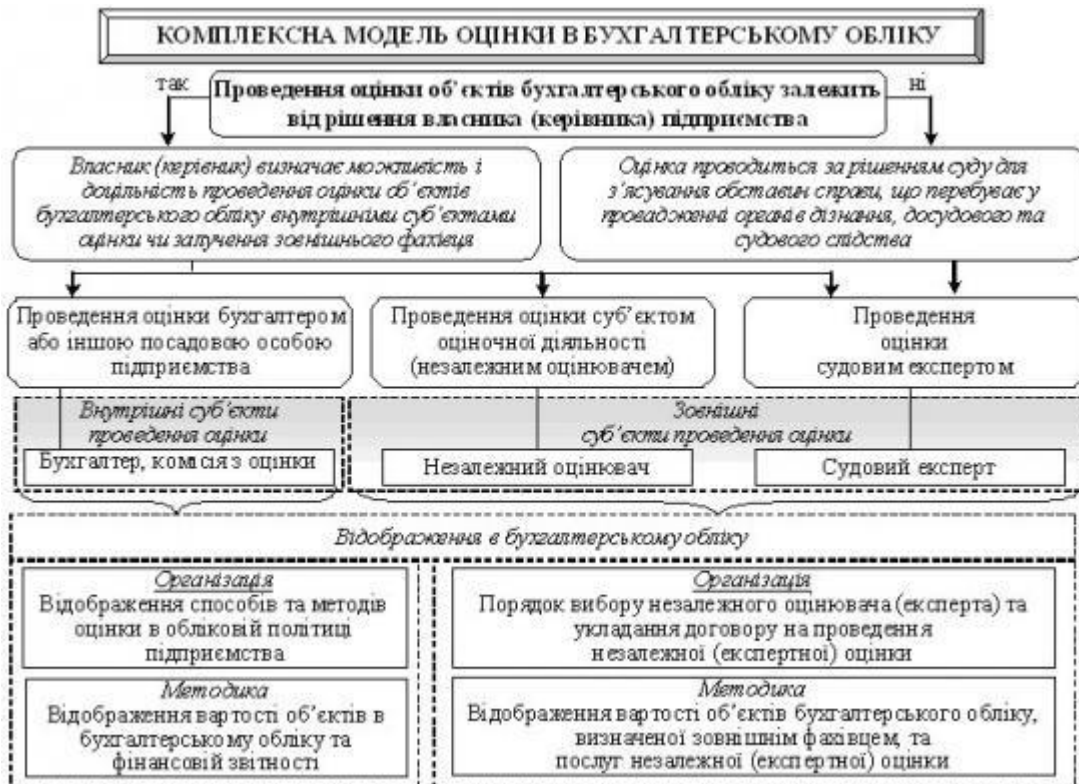

Рис. 2.1. Комплексна модель оцінки в бухгалтерському обліку

Загальною інформаційною базою в управлінні активами, на думку більшості науковців, є фінансова звітність, зокрема, баланс підприємства й у першу чергу – його актив, який має можливість задовольнити широке коло користувачів – як зовнішніх так і внутрішніх.

Не можна не погодитись з цим твердженням, оскільки фінансова звітність є джерелом не лише внутрішньої інформації, а й зовнішньої. Так, основним джерелом інформації про контрагентів є їх фінансовий звіт. Крім того, показники загальноекономічної й фінансової статистики формуються з даних звітів суб'єктів господарської діяльності. Тому від якості сформованої й поданої в ньому інформації залежить можливість прийняття правильних й ефективних управлінських рішень.

До вихідних даних, які складають інформаційну базу фінансового звіту, висувають різні вимоги, у тому числі достовірність, своєчасність, достатня точність, суттєвість, зіставність тощо. Зазначені вимоги не існують окремо одна від другої, а взаємопов'язані й взаємозалежні. Їх важливість підтверджується тим, що, наприклад, в США, Європейських країнах, Росії і в Україні вони включені у якості базових категорій в систему стандартів, які визначають концептуальні основи обліку.

Так, під зрозумілістю інформації слід вважати, відповідно до П(С)БО 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності”, її дохідливість й можливість однозначного тлумачення користувачами з достатнім рівнем знань та зацікавленості. Доречна інформація - це та, яка впливає на прийняття рішень користувачами, дає змогу вчасно оцінити минулі, теперішні й майбутні події, підтвердити й скоригувати їхні оцінки, зроблені в минулому. У свою чергу, інформація достовірна, якщо вона не містить помилок та перекручень, які здатні вплинути на рішення користувачів звітності. Зіставність інформації, за умови розкриття інформації про облікову політику і її зміни, дає можливість порівнювати фінансові звіти підприємства за різні періоди, а також порівнювати їх із звітами інших підприємств.

Достовірність, на нашу думку, є ключовою якісною характеристикою, оскільки не може бути інформація доречною, якщо вона недостовірна. В той же час, зіставність безпосередньо пов'язана з обліковою політикою, а саме засади облікової політики й забезпечують відсутність перекручень, тобто достовірність фінансового звіту.

Відомо, що фінансовий звіт являє собою джерело інформації у вартісному вимірнику, а це означає, що до усіх показників, які в ньому наведені застосовується вартісна оцінка.

З викладеного можна зробити висновок, що вартісна оцінка є будовою фінансового звіту й саме від порядку визначення вартості активів, зобов'язань залежить його достовірність. Правильність зазначеного підкріплюється тезою Яремко І.Й., який стверджував, що без оцінки

неможливо досягнути достовірності і, відповідно, доречності звітних показників, навіть тоді, коли техніка бухгалтерії бездоганна [81].

На сьогоднішній день на достовірність фінансових звітів підприємств, а в подальшому й на достовірність макроекономічних показників впливають ряд факторів, які можна згрупувати на зовнішні й внутрішні.

Окремим елементом у сучасній інформаційній базі управління підприємством є статистика. Корисною є інформація як внутрішньої, так і макроекономічної та фінансової статистики, за якою здійснюється аналіз діяльності, визначається динаміка показників, розробляються плани перспективного розвитку.

На підставі статистичних даних про вартісні показники ходу реформування власності можна зробити висновок про рівень достовірності фінансових звітів, укладених відповідно до принципу історичної собівартості, зокрема, щодо вартості активів, а також про їх доречність.

Проведені вітчизняними вченими дослідження підтверджують тезу, про те що традиційні балансові теорії не можуть бути основою формування необхідної інформації для проведення аналізу та прийняття управлінських рішень. Такої думки дотримуються автори: Богата І.М., Чуб В.Ф., Дворнік В.В. [7].

Ловінська Л.Г. також стверджує про недоліки інформаційної бази, створеної на підставі оцінки за історичною вартістю. На її думку вони пов'язані із "старінням" історичної вартості, яка спричинена змінами курсу валют, динамікою ринкової кон'юнктури, технічним прогресом у галузях матеріального виробництва. Неадекватність оцінки активів за історичною вартістю навіть за умов стабільної економічної ситуації в країні стає очевидною протягом кількох років з моменту визнання активів. Спрацьовує так званий парадокс Бунісьєна: чим довше існує фірма, тим менш реальні її звітні дані [38].

Неадекватність оцінки активів за історичною вартістю навіть за умов стабільної економічної ситуації в країні стає очевидною протягом кількох років з моменту визнання активів.

Економічні категорії, до яких належать вартість, цінність і ціна, є абстракціями, теоретичними обґрунтуваннями, практичне їх застосування здійснюється прикладними економічними науками, до яких належить бухгалтерський облік. Економічні категорії “цінність”, “вартість”, “ціна” поєднує грошова оцінка, яка, будучи елементом методу бухгалтерського обліку та передумовою відображення фактів господарського життя в первинних документах, є поняттям досить складним і не обмежується рамками бухгалтерського обліку (рис. 2.2).

Рис. 2.2. Взаємозв'язок категорій “цінність”, “вартість”, “ціна” та “оцінка”

Значним недоліком в організації процесу оцінки необоротних активів, на нашу думку, є те, що на законодавчому рівні поряд з переоцінкою передбачена індексація основних засобів, яка не забезпечує виконання принципу достовірності інформації й не може бути використана у бухгалтерському обліку з метою формування інформації для оприлюднення у фінансовій звітності.

Переоцінка основних засобів може розв'язувати дві проблеми – інформаційну, шляхом надання інформації про реальну вартість об'єктів та фінансову – завдяки впливу на розмір амортизаційних відрахувань, що як

відомо, позитивно впливає на можливості заміщення об'єктів основних засобів, які вибувають.

Вважаємо, що доцільним було б проводити переоцінку об'єктів основних засобів лише шляхом приведення їх залишкової вартості до справедливої. Частота переоцінок залежить від коливань справедливої вартості об'єктів активів, що переоцінюються, при цьому якщо остання істотно відрізняється від його балансової вартості, необхідно проводити подальшу переоцінку, яку рекомендується повторювати раз на рік. У разі незначних коливань справедливої вартості достатньо проводити переоцінку раз на 3-5 років.

Операції з переоцінкою впливають і на суму накопиченої амортизації об'єкта. Так, на дату переоцінки даний показник може бути перерахований пропорційно до зміни балансової вартості основного засобу так, що його балансова вартість після переоцінки дорівнюватиме сумі переоцінки або виключеної з балансової та чистої суми, перерахованої до переоціненої суми активу.

Зауважимо, що відповідно до міжнародної практики при здійсненні переоцінки будь-якого об'єкта необоротних активів переоцінці одночасно з ним або в стислий термін підлягає весь клас, до якого належить зазначений об'єкт.

Тому, для раціоналізації організації процедури переоцінки основних засобів пропонуємо об'єднати всі основні засоби, які є в установі, організації у групи відповідно до чутливості до зміни їх справедливої вартості.

В Україні коефіцієнт індексації щорічно визначається Державним комітетом статистики за формулою, передбаченою п. 8.3.3 Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств". Тобто, переоцінка проводиться щорічно станом на 1 січня поточного року. При проведенні індексації одночасно проводиться індексація суми зносу, нарахованого на необоротні активи, яка склалася на момент проведення індексації.

На нашу думку ні в якому разі індексацію не можна прирівнювати до переоцінки, так як вона фактично лише корегує вартість основних засобів на коефіцієнт інфляції і не передбачає зменшення вартості майна. Тому, що фактичну вартість основних засобів можна визначити лише шляхом проведення їх переоцінки.

Виявлено, що в найбільшій мірі потребам ринкової економіки відповідає метод оцінки за справедливою вартістю. Слід також відмітити, що в результаті гармонізації бухгалтерського обліку в Україні з міжнародними стандартами фінансової звітності стало можливим застосування справедливої вартості у національних положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку, крім, нажаль, бюджетних установ і організацій.

Справедлива вартість – сума, за якою може бути здійснений обмін активу або оплата зобов'язання в результаті операції між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами. Цей вид оцінки використовується для того, щоб оцінити, скільки насправді коштують активи підприємства.

В силу того, що, як правило, розмір вартості активів, зокрема, необоротних, у бухгалтерській звітності при сучасних умовах різко відрізняється від їх фактичної вартості, необхідна їх достовірна оцінка. Підвищення ризику, що характерне для ринкової економіки, веде до подальшого розвитку страхування, в процесі якого виникає необхідність визначення вартості майна в очікуванні можливих втрат. Необхідність справедливої оцінки з'являється також при вирішенні питання про те, у яку нерухомість вкласти гроші, щоб отримати найбільший прибуток. Справедлива вартість необхідна і для визначення орендних платежів.

Важливим є питання визначення справедливої вартості майна і для держави. При вирішенні питання про грошову оцінку майнових цінностей балансу важливим моментом є те, за якою оцінкою та чи інша частина активів вступає до балансу, обліковується на балансі і виходить з нього. Важливо це враховувати при прийнятті управлінських рішень як зовнішніми так і внутрішніми користувачами відповідної інформації. Цієї ж думки

дотримується й Свірко С.В.: “Користувачі оцінки повинні звертати особливу увагу і на її функцію – сферу використання фактичних результатів проведеної оцінки” [69].

У господарській практиці застосовуються різноманітні методи оцінювання та види оцінок. Методи оцінки – способи визначення вартості об’єкта оцінки, послідовність оцінних процедур якого дає можливість реалізувати певний методичний підхід. В основу кожного методу комплекс оцінних процедур, тобто дії, етапи, виконання яких у певній послідовності дає можливість провести оцінку. Методичні підходи до оцінки поділяють на затратний (майновий), дохідний, порівняльний.

Таким чином, потрійний підхід в оцінці є виразом позиції, наскрізного часу – минулого, теперішнього і майбутнього. За інформацією минулого часу вимірюються витрати на заміщення майна. За даними теперішнього часу порівнюються ринкові ціни аналогічного майна, а майбутнього часу - прогнозуються доходи.

Слід також відмітити, що в процес гармонізації бухгалтерського обліку в Україні з міжнародними стандартами призвели до застосування справедливої вартості у національних положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку. Так, поняття “справедлива вартість” зустрічається практично у всіх визначеннях активів (основні засоби, запаси, нематеріальні активи та ін.). Проте на практиці визначення справедливої вартості пов’язане з певними труднощами, оскільки МСФЗ та Національні П(С)БО містять лише загальні орієнтири щодо справедливої вартості відповідних активів. Тому тенденції поширення оцінки за справедливою вартістю по-різному сприймаються у розвинутих країнах і країнах з перехідною економікою.

Враховуючи зміст заходів, передбачених Стратегією модернізації системи бухгалтерського обліку в державному секторі на 2007-2015 роки, виникає об’єктивна необхідність дослідження проблем теорії бухгалтерського обліку і, особливо, елементів його методу, в тому числі й

оцінки. Незважаючи на наявні проблеми, пов'язані з визначенням суми справедливої вартості вона має переваги, зокрема:

- по-перше, являє собою більш об'єктивну основу для оцінки майбутніх грошових потоків в порівнянні з витратами, що є важливим для потенційних інвесторів та кредиторів - основних груп зовнішніх користувачів;

- по-друге, це найкраща основа, яка забезпечує зіставність інформації у процесі аналізу, а також використовується у фінансовому менеджменті, орієнтованому на реальну вартість активів та зобов'язань.

Для доведення залишкової вартості основних засобів до справедливої, підприємства повинні здійснювати періодичні переоцінки. Переоцінка майна переслідує мету, яка, на нашу думку, позитивно впливає на достовірне надання інформації:

- відображення реальної вартості основних засобів у відповідності до ринкових цін з метою підвищення інформативності фінансової звітності;

- відображення реальної собівартості продукції, а також збільшення розміру амортизаційних відрахувань, тобто отримання можливості заміщення основних засобів, які вибувають. Крім того це дає можливість зменшувати суму оподаткованого прибутку;

- систематична переоцінка основних засобів бюджетних установ зменшить можливість махінацій при визначенні вартості майна для отримання кредитів, при приватизації, передачі комунального майна в оренду тощо.

Тому, проаналізувавши всі переваги та недоліки такої оцінки, можна зробити висновок про необхідність систематичного визначення справедливої вартості основних засобів та іншого майна, шляхом проведення періодичної їх переоцінки.

2.2. Оцінка об'єктів обліку в аспекті облікової політики підприємства

В зв'язку з реформуванням бухгалтерського обліку в Україні, на державному рівні поставлено завдання господарюючим суб'єктам щодо надання своєчасної, достовірної, повної та неупередженої інформації про фінансовий стан та результати діяльності зовнішнім і внутрішнім користувачам для прийняття виважених та обґрунтованих управлінських рішень.

Здійснюючи зовнішнє регулювання облікової діяльності підприємства, держава дає можливість права вибору одного із альтернативних варіантів деяких об'єктів обліку, які підприємство вибирає та узаконює у власній обліковій політиці, що розробляється кожним підприємством індивідуально та повинна забезпечувати достовірність власної інформаційної системи.

Враховуючи те, що обліковий процес в нашій державі регулюється Законом України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні", національними Положеннями (стандартами) обліку та іншими нормативними документами, практика його ведення на підприємстві ще далека від досконалості, і тому вимагає індивідуального підходу до формування на кожному із них власної облікової політики.

Одним із важливих чинників, що впливають на індивідуальність облікової політики підприємства, належить вибір варіантів обліку та оцінки активів і зобов'язань кожного окремого суб'єкта господарювання.

Проте, аналіз розпорядчих документів щодо власної облікової політики підприємств (різних форм власності, організаційної форми та галузей, до яких вони належать, та інших суттєвих характеристик), приводить до висновку що накази сформовані та формалізовані опосередковано, не враховуючи всіх індивідуальних характеристик підприємства.

Найбільше зауважень заслуговує вибір підприємством альтернативних варіантів чи оцінки об'єктів обліку із декларованих в прийнятих державою національних стандартах.

Право визначення облікової політики підприємства за Законом України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” (п. 5, ст. 8) здійснюється на розсуд суб'єкта господарювання, яке формує власну облікову політику, та є внутрішнім чинником регулювання фінансово-господарської діяльності підприємства [61].

Тільки на основі поєднання зазначених основних методологічних вимог з конкретизованою методикою відображення господарських операцій на підприємстві, суттєвості облікової інформації, можна сподіватися на розробку виваженої та обґрунтованої облікової політики.

На думку професора С.О. Ніколаєвої, необхідність формування облікової політики на підприємствах виникає в двох випадках: 1) законодавством передбачено декілька варіантів способів бухгалтерського обліку, і підприємство вибирає один з них; 2) законодавча регламентація відображення в бухгалтерському обліку тих чи інших господарських операцій не розроблена, підприємство самостійно розробляє способи ведення обліку [52, с. 6].

Перелік обраних підприємством методів оцінки, процедур обліку закріплюється у внутрішньому розпорядчому документі про облікову політику підприємства, де мають відобразитися всі способи обліку бухгалтерських об'єктів, відносно яких національні стандарти пропонують альтернативні варіанти.

Облікова політика, в залежності від вибраних методів оцінки активів та зобов'язань, безпосередньо впливає на величину фінансового результату діяльності підприємства шляхом застосування альтернативних методів обліку та оцінки активів та зобов'язань.

Для вибору одного із задекларованих державою методів оцінки активів та зобов'язань, працівникам підприємства необхідно провести велику клопітку роботу, з відповідними обґрунтованими розрахунками.

Необхідно врахувати, що на формування фінансового результату вагомий вплив мають також інші нормативно-правові документи, які регулюють методологію бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності, згідно Закону про бухгалтерський облік (ст.6) та в межах своєї компетенції розроблені відповідними органами [61].

При формуванні власної облікової політики, розглядаючи всі запропоновані законодавством варіанти оцінки та обліку, підприємства встановлюють їх тільки відносно тих господарських операцій та подій, що мають місце (або передбачаються їх майбутній діяльності). Підприємство, здійснюючи внутрішнє регулювання обліковою діяльністю, самостійно встановлює облікову політику, враховуючи такі чинники впливу на її формування як організаційно-правову його форму, структуру підприємства, галузь його діяльності та інші його особливості.

Важливе значення має дотримання єдності облікової політики на підприємстві, яке полягає в тому що принципами, методами та процедурами, прийнятими у власній його обліковій політиці, мають керуватися всі його філії, відділення та інші відокремлені підрозділи.

Облікова політика є однією із важливих важелів функції управління, яка здійснюється в регулюванні діяльності підприємства згідно розпорядчого документу – наказу (положення) про облікову політику.

Формування облікової політики підприємства та формалізації її в розпорядчому документі вимагає насамперед вивчення нормативно-правової бази держави, як і в сфері обліку, так і її правового характеру.

Для формування конкретизованої власної облікової політики кожного окремого підприємства, потрібно визначити стратегію розвитку підприємства на довгостроковий період, аналізуючи його можливості, види діяльності,

номенклатуру продукції, яка випускається підприємством, з урахуванням потреб всіх внутрішніх та зовнішніх користувачів інформації.

У власній обліковій політиці господарюючого суб'єкта повинні бути відображені всі актуальні питання діяльності підприємства, які не узаконені в нормативних актах держави, або розкриті у вигляді альтернативних варіантів або ж ті, що потребують конкретизації.

При цьому, розглядаючи у процесі вироблення власної облікової політики всі теоретично можливі варіанти, до наказу (розпорядження) про облікову політику необхідно включати тільки ті, якими підприємство буде регулювати свою щоденну діяльність або планує застосовувати в недалекому майбутньому.

Згідно листа Міністерства фінансів від 06.03.2006 р. № 31-34000-20-10/4555 підприємство повинно висвітлювати обрану облікову політику шляхом опису принципів оцінки і методів обліку окремих статей фінансової звітності із зазначенням одного або декількох допустимих варіантів тільки тоді, коли нормативно-правові акти у сфері бухгалтерського обліку надають можливість вибору (містять більше ніж один варіант). Підприємство з усіх задекларованих варіантів повинно вибрати той, який якнайповніше розкриває особливості його господарської діяльності та закріпити в розпорядчому документі про облікову політику підприємства [80].

Система нормативного регулювання бухгалтерського обліку дає можливість вибору одного, найбільш оптимального варіанту, для підприємства із альтернативних при оцінці та обліку окремих об'єктів, з урахуванням особливості його діяльності, форми власності, галузі, видів діяльності та ін., на основі конкретних розрахунків і результатів застосування того чи іншого варіанту.

Розпорядчий документ підприємства про облікову політику має визначати його стратегію розвитку на довготривалій термін та регулювати його облікову діяльність згідно чинного законодавства.

Впровадження облікової політики господарюючого суб'єкта не регламентується нормативними актами держави відносно змісту, структури та форми розпорядчого документа.

Варто зауважити, що важливим недоліком щодо організаційного забезпечення облікової політики в Україні є відсутність регламентації нормативними документами визначення функцій управління, контролю та аналізу її аспектів.

Всі можливі альтернативні варіанти принципів, методів та оцінки об'єктів обліку, передбачені національними стандартами.

Аналіз закріплених альтернативних варіантів обліку, оцінки активів і зобов'язань для потреб облікової політики підприємства, нами розглянутий в аспекті національних стандартів обліку.

В наказі про облікову політику підприємство повинно розкрити встановлений ним поріг суттєвості.

Суттєвість розглядається як характеристики облікової інформації, що визначають її здатність впливати на рішення користувачів інформації фінансової звітності.

Поріг суттєвості стандартом П(С)БО 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності” не регламентовано, тому встановлюється підприємством самостійно, керуючись листом Міністерства фінансів України від 29.07.2003 № 304230-04108, яким надаються рекомендації щодо встановлення порогу суттєвості.

Операційний цикл – це проміжок часу між придбанням запасів для здійснення діяльності та отримання коштів (еквівалентів грошових коштів) від реалізації виробленої з них продукції, товарів та послуг. Його тривалість за П(С)БО 2 “Баланс” встановлюється підприємством самостійно.

За П(С)БО 7 “Основні засоби” самостійно визначається підприємством термін корисного використання кожного об'єкта (групи об'єктів) основних засобів.

При чому, строк корисного використання (експлуатації) основних засобів – очікуваний період часу, протягом якого необоротні (довгострокові) активи будуть використовуватися підприємством або з їх використанням, буде виготовлено (виконано) очікуваний підприємством обсяг продукції (робіт, послуг).

Також за даним стандартом визначається конкретний метод нарахування амортизації основних засобів із запропонованих: прямолінійний; зменшення залишкової вартості; прискореного зменшення залишкової вартості; кумулятивний; виробничий; передбачений податковим законодавством.

Із методів амортизації інших необоротних матеріальних активів, згідно П(с)БО 7 “Основні засоби”, підприємство може застосовувати один із методів: прямолінійний; виробничий; метод нарахування 50 % вартості в першому місяці використання об’єкта і решти 50 % амортизованої вартості в місяці їх вилучення з активів (списання з балансу); метод нарахування 100 % вартості в першому місяці використання об’єкта.

Варто звернути увагу, що вартісний критерій віднесення матеріального активу до малоцінних необоротних активів не регламентовано, але може бути встановлений підприємством самостійно, причому методи їх амортизації можуть встановлюватися тільки по групі основних засобів в цілому.

Згідно П(с)БО 8 “Нематеріальні активи” підприємством встановлюється самостійно термін корисного використання нематеріальних активів та методи амортизації нематеріальних активів, до яких відносяться прямолінійний; зменшення залишкової вартості; прискореного зменшення залишкової вартості; кумулятивний; виробничий; передбачений податковим законодавством.

Із запропонованих методів підприємство має можливість вибору амортизації нематеріального активу виходячи із умов отримання майбутніх

економічних вигод. Якщо неможливо визначити ці умови, то амортизація нематеріальних активів має нараховуватися прямолінійним методом.

За П(С)БО 9 “Запаси” одиницею обліку запасів є найменування або ж однорідна група (вид).

При вибутті підприємство для оцінювання запасів має можливість вибрати один із наступних методів оцінки: ідентифікованої собівартості відповідної одиниці запасів; середньозваженої собівартості; собівартості перших за часом надходження запасів (ФІФО); нормативних витрат; ціни продажу який застосовується підприємствами роздрібною торгівлі та громадського харчування.

Метод обліку транспортно-заготівельних витрат за даним стандартом можуть обчислюватися: шляхом, прямого списання транспортно-заготівельних витрат до первісної вартості одиниці запасів, що придбаваються (за можливості точного розподілу (віднесення); за середнім відсотком (при узагальненні суми транспортно-заготівельних витрат на окремому субрахунку з подальшим їх розподілом).

Методи визначення величини резерву сумнівних боргів згідно П(С)БО 10 “Дебіторська заборгованість” встановлюються підприємством за одним із наступних варіантів: виходячи з платоспроможності окремих дебіторів; на підставі класифікації дебіторської заборгованості; виходячи з питомої ваги безнадійних боргів у чистому доході від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг на умовах подальшої оплати.

Створення забезпечень для відшкодування наступних (майбутніх) витрат і платежів за П(С)БО 11 “Зобов’язання” можуть створюватися підприємством самостійно із запропонованих стандартом: на оплату відпусток працівникам підприємства; на додаткове пенсійне забезпечення; на виконання гарантійних зобов’язань; на реструктуризацію, на виконання зобов’язань за обтяжливими контрактами тощо.

За П(С)БО 12 “Фінансові інвестиції” підприємство вибирає один із методів відображення фінансових інвестицій (залежно від їх виду): за

справедливою вартістю; за собівартістю інвестиції з урахуванням зменшення корисності; участі в капіталі.

П(С)БО 13 “Фінансові інструменти” пропонує наступні методи визнання і оцінки фінансових активів, зобов’язань та інструментів власного капіталу: за фактичною собівартістю; за справедливою вартістю; за амортизованою собівартістю. Потрібно зауважити, що фінансові інструменти оцінюються та відображаються у бухгалтерському обліку та звітності за їх фактичною собівартістю та витрат, пов’язаних з їх придбанням або вибуттям

Методи оцінки ступеня завершеності операцій з надання послуг за П(С)БО 15 “Дохід” наступні: вивчення виконаних робіт; визначення питомої ваги обсягу послуг, наданих на певну дату, в загальному обсязі послуг, які має бути надано; визначення питомої ваги витрат, понесених підприємством у зв’язку з наданням послуг, у загальній очікуваній вартості таких витрат. Критерії визнання доходу встановлюються залежно від виду надходжень на підприємство.

Методи калькулювання виробничої собівартості продукції, робіт, послуг за П(С)БО 16 “Витрати” вибираються підприємством самостійно щодо: переліку і складу статей калькулювання виробничої собівартості продукції (робіт, послуг); перелік і складу змінних та постійних загальновиробничих витрат.

Базою розподілу загальновиробничих змінних та розподілених постійних загальновиробничих витрат можуть бути: години роботи; заробітна плата; обсяг діяльності; прямі витрати та інші, обрані підприємством самостійно.

Згідно П(С)БО 18 “Будівельні контракти” підприємству пропонується вибір визначення ступеня завершеності робіт за будівельним контрактом за такими методами: вимірювання та оцінка виконаної роботи; співвідношення обсягу завершені частини робіт та їх загального обсягу за будівельним контрактом у натуральному вимірі; співвідношення фактичних витрат із

початку виконання будівельного контракту до дати балансу та очікуваної (кошторисної) суми загальних витрат за контрактом.

Базу розподілу загальновиробничих витрат при нормальній потужності підприємство може обирати самостійно із: прямих витрат; обсягів доходів; прямих витрат на оплату праці; відпрацьованого будівельними машинами та механізмами час та ін.

Порядок погодження облікової політики групи підприємств для цілей складання консолідованої фінансової звітності підприємства здійснюють за П(С)БО 20 “Консолідована фінансова звітність”, з використанням єдиної облікової політики для подібних операцій та інших подій за схожих обставин. Якщо ж неможливо застосування єдиної облікової політики, то цей факт необхідно розкрити в примітках до консолідованої фінансової звітності.

Відповідно до П(С)БО 21 “Вплив змін валютних курсів” застосування чи незастосування для перерахунку доходів, витрат і руху грошових коштів середньозваженого валютного курсу відповідного місяця, підприємством установлюється самостійно.

До пов’язаних сторін, згідно П(с)БО 23 “Розкриття інформації щодо пов’язаних осіб” відносяться: материнське (холдингове) та його дочірні підприємства; спільне підприємство та контрольні учасники спільної діяльності; підприємство-інвестор та його асоційовані підприємства; підприємства та фізичні особи, які здійснюють контроль або суттєво впливають на це підприємство, а також близькі члени сім’ї кожної такої фізичної особи; підприємства та його керівники, інші особи, які належать до провідного управлінського персоналу підприємства, а також близькі члени сім’ї таких осіб.

Можливі такі методи оцінки активів або зобов’язань в операціях пов’язаних сторін за П(С)БО 23: порівняльної неконтрольованої ціни; ціни перепродажу; “витрати плюс”; балансової вартості.

В П(С)БО 26 “Виплати працівникам” розкриті програми виплат інструментами власного капіталу підприємства, за якими підприємству слід розкривати облікову політику стосовно виплат за кожною з таких програм.

П(С)БО 27 “Необоротні активи”, утримувані для продажу, та припинена діяльність” розкривають оцінку необоротного активу, групи вибуття у разі відмови від їх реалізації за нижчою з оцінок: балансовою вартістю необоротного активу або групи вибуття на момент їх визнання як утримуваних для продажу, скоригованою на суми амортизації та переоцінки, які було б визнано за період його утримання для продажу; або ж за вищою з оцінок: чистою вартістю реалізації необоротного активу або вартістю використання.

Згідно П(С)БО 29 “Фінансова звітність за сегментами”, обліковою політикою підприємства визначаються види сегментів, пріоритетний вид сегмента, засади ціноутворення у внутрішньогосподарських розрахунках.

Визначення справедливої вартості біологічних активів здійснюється за П(С)БО 30 “Біологічні активи”. Згідно даного стандарту, визначають методику аналізу джерел інформації з метою встановлення справедливої вартості біологічних активів і сільськогосподарської продукції (п.14 П(С)БО 30 “Біологічні активи”: за останньою ринковою ціною з такими активами (якщо суттєвих змін на ринку не відбулося); за цінами на подібні активи; за додатковими показниками.

Строк корисного використання довгострокових біологічних активів визначається підприємством самостійно, залежно від тривалості використання в запланованих цілях або можливого часу отримання від них сільськогосподарської продукції, додаткових біологічних активів (робіт, послуг).

Прийняття рішення про капіталізацію фінансових витрат регламентується у П(С)БО 31 “Фінансові витрати”, за якою підприємство в обліковій політиці може передбачати капіталізацію витрат, пов’язаних зі

створенням кваліфікаційного активу та визначення суттєвості операційного циклу.

Також підприємство може самостійно визначати тривалість у роках (місяцях) суттєвого операційного циклу для віднесення активів до кваліфікаційних чи не кваліфікаційних.

За П(С)БО 32 “Інвестиційна нерухомість” критерії щодо розмежування операційної та інвестиційної нерухомості самостійно встановлюються підприємством. Оцінка інвестиційної нерухомості на дату балансу може здійснюватися за справедливою вартістю або первісною вартістю, зменшеною на суму нарахованої амортизації з урахуванням втрат від зменшення корисності та вигод від її відновлення.

Проте в практичній діяльності промислових підприємств, його керівництво не надає належної уваги процесу формуванню облікової політики [36], а працівникам облікового підрозділу, не завжди є можливість, в силу навантаження поточними обов’язками та малочисельним складом, виконати такий обсяг розрахунків.

Аналізуючи впровадження облікової політики в практичну діяльність промислових підприємств різних галузей промисловості та організаційно правових форм можна зауважити що у переважній їх більшості спостерігається суто формальний підхід до її впровадження.

В розпорядчому документі про облікову політику підприємства не враховують інші аспекти облікової політики крім бухгалтерського – управлінського, податкового, організації складання звітності, організації праці облікових працівників та ін.

“Проведений аналіз змісту розпорядчих документів з облікової політики підприємств і позицій дослідників виявив різні підходи до складових організації обліку суб’єктами господарювання. Ряд положень частково суперечать чинному законодавству, дублюють його або не враховують важливих елементів організації обліку” [15].

Більшості із досліджуваних підприємств характерна недостатня кількість облікових працівників та перевантаженість їх поточними обов'язками. Цілком закономірно, що власник підприємства з ціллю економії коштів, при наявності меншої кількості працівників вимагає виконання більшого обсягу робіт, що впливає як і на якість виконаних робіт так і на їх виконання у неповному обсязі.

Саме тому в облікових працівників недостатньо часу для формування об'єктивної конкретизованої облікової політики з урахуванням всіх особливостей діяльності підприємства.

Для здійснення формування власної обґрунтованої облікової політики, необхідно провести глибокий аналіз всіх видів діяльності підприємства, враховуючи вплив відповідних чинників на величину його фінансових результатів, здійснити розрахунок всіх альтернативних варіантів обліку, запропонованих діючими стандартами, та визначити ті варіанти, що є найефективнішими для підприємства.

Необхідно взяти до уваги, що при відображенні в обліку та фінансовій звітності об'єктів обліку, необхідно також враховувати вимоги інших П(С)БО, які в тій чи іншій мірі мають вплив на їх формування чи оцінку.

Варто зауважити, що на практиці у більшості підприємств, наказ про облікову політику, який був прийнятий декілька років назад та неодноразово продубльований, повторює зміст відповідних нормативних актів чи запозичений з публікацій у фахових виданнях, не охоплює всіх змін у чинному законодавстві країни, як правового характеру, так і того, що стосується обліку та змін, які потрібно врахувати з прийняттям нового Податкового кодексу.

2.3 Облік та звітність підприємства про стан його зобов'язань

Вартість залученого капіталу, основною часткою якого є зобов'язання, є одним з основних показників, що впливає на прийняття управлінських рішень в системі менеджменту підприємства. Ефективна діяльність сучасних підприємств значною мірою залежить від управління їх фінансовими ресурсами, що обумовлює необхідність розвитку інформаційної системи управління зобов'язаннями, удосконалення її організаційної структури, визначення принципів утворення та умов розподілу і поєднання інформаційних потоків. Значні перетворення в економіці нашої держави, яка взяла курс на інтеграцію у світове співтовариство, торкнулися і кожного окремого підприємства тієї чи іншої галузі. Ці зміни вимагають перегляду вже сформованих національних положень бухгалтерського обліку, їхнього максимального уточнення і наближення до міжнародних. Велика кількість інструкцій і положень, які були прийняті для регламентації обліку в перехідні часи, мають певні розбіжності і неточності щодо інших нормативних документів. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій досі зазнає змін.

Методику обліку, аналізу і контролю зобов'язань підприємств доволі широко досліджували і продовжують досліджувати вітчизняні і зарубіжні вчені, що відображено у багатьох відомих працях. Розглядаючи російську спеціальну літературу, що стосується проблем методичного забезпечення обліку, аналізу і контролю зобов'язань, можна побачити чітку орієнтацію на міжнародні стандарти обліку і аудиту, результатом чого є комплексний підхід до розв'язання проблем.

Як елемент методу бухгалтерського обліку, баланс дозволяє зіставити господарські засоби підприємства та джерела його утворення (власний та залучений капітал). Такий підхід дозволяє врахувати економічну складову

діяльності підприємства та особливості його правових відносин з іншими суб'єктами господарювання.

При балансовому узагальненні показників активів, капіталу та зобов'язань підприємства необхідним є ідентифікація об'єктів бухгалтерського обліку, перегляд їх облікових оцінок для цілей адекватного врахування їх величини та відповідного порівняння і співставлення.

Це досягається шляхом застосування діючих норм щодо визнання та оцінки всіх об'єктів обліку, зокрема, зобов'язань. Омецінська І.Я. вказує на “невідповідність ознакам зобов'язань та умовам їхнього визнання окремих статей, які відповідно до П(С)БО 11 “Зобов'язання” належать до їх складу” [54, с. 6], зокрема, щодо зарахування доходів майбутніх періодів до складу зобов'язань. Крім того, І.Я. Омецінська внесла значний внесок у вирішення питання ідентифікації зобов'язань як об'єктів бухгалтерського обліку в частині необхідності диференціації зобов'язань за двома напрямками: зобов'язань, які відповідають їх суті та критеріям визнання (довгострокова та поточна кредиторська заборгованість), та пасиви, що прирівнюються до зобов'язань (забезпечення наступних витрат і платежів, цільове фінансування від юридичних і фізичних осіб) [54, с. 7].

Методологія обліку зобов'язань в Україні затверджена П(с)БО 11 “Зобов'язання” [Гуля В.О. Проблеми вдосконалення фінансової звітності підприємств: соціально-економічні]. У міжнародній практиці цей аспект розглядається в МСБО 1 “Подання фінансових звітів”, МСБО 10 “Непередбачені події і події, які сталися після дати балансу”, МСБО 12 “Податки на прибуток”, МСБО 17 “Оренда”, МСБО 19 “Виплати працівникам”, МСБО 32 “Фінансові інструменти: розкриття та подання”, МСБО 37 “Забезпечення, непередбачені зобов'язання та непередбачені активи”.

Поняття зобов'язань в міжнародних і національних стандартах ідентичне: зобов'язання – це теперішня заборгованість підприємства, яка виникла в результаті минулих подій і погашення якої, як очікується,

спричинить вибуття з підприємства ресурсів, які втілюють у собі економічні вигоди.

Для повного визначення цієї категорії потрібно охарактеризувати такі поняття, як час виникнення зобов'язань, їх оцінювання та класифікація.

Зобов'язання повинні записуватись в обліку тільки тоді, коли виникає заборгованість за ними. Суми, які потрібно буде погасити в майбутньому, до зобов'язань не належать.

Оцінювати зобов'язання потрібно сумою грошей, вартістю товару або послуги, необхідних для сплати боргу. Переважно ця сума відома і лише в деяких випадках повинна бути розрахована.

Для визнання і оцінювання зобов'язань потрібно дотримуватись таких умов:

- оцінка їх може бути достовірно визначена;
- існує ймовірність зменшення економічних вигод внаслідок погашення існуючої заборгованості.

Зобов'язання повинні відповідати таким характеристикам:

- наявність у підприємствах зобов'язання, виконати яке можна лише шляхом передачі активу або надання послуг іншій організації в майбутньому;
- господарська подія, що призвела до виникнення цього зобов'язання, вже відбулася; виникнення зобов'язання повинно бути принаймні ймовірним.

Згідно з П(С)БО 11 “Зобов'язання” забезпечення – це зобов'язання з невизначеними сумою або часом погашення на дату балансу.

У МСБО37 “Забезпечення, непередбачені зобов'язання та непередбачені активи” забезпечення також визнаються зобов'язаннями з невизначеним строком або сумою, оскільки ці зобов'язання є теперішнього заборгованістю і ймовірно, що для його погашення буде потрібне вибуття ресурсів, які втілюють в собі економічні вигоди.

Але деякі країни взагалі не відносять забезпечення до зобов'язань, оскільки для їх визначення потрібно застосовувати попередні оцінки, що

суперечить порядку визначення зобов'язань за фактично здійсненою операцією.

У вітчизняному обліку сума забезпечення визначається за обліковою оцінкою ресурсів (за вирахуванням суми очікуваного відшкодування), необхідних для погашення відповідного зобов'язання, на дату балансу.

Звітність як економічна категорія може розглядатися з двох позицій: по- перше, вона є елементом методу бухгалтерського обліку, що полягає в узагальненні інформації про результати господарської діяльності підприємства; подруге, звітність є системою узагальнених і взаємопов'язаних економічних показників, що характеризують динаміку та результати фінансово-господарської діяльності підприємства, рух та структуру його майна, капіталу та зобов'язань. Звітність, за словами Лузана Ю.Я., включає “не тільки систему економічних показників, а й сукупність способів і прийомів узагальнення даних обліку та фінансового стану підприємства” [40, с. 5].

Інформація про зобов'язання підприємства є основою для прийняття управлінських рішень, зокрема, інвестиційних. Як зовнішніх, так і внутрішніх користувачів цікавить, чи зможе підприємство розрахуватися за своїми зобов'язаннями та протягом якого часу, що обумовлює їх потребу в інформації про фінансовий стан та результати діяльності суб'єкта господарювання. Розгляд Положення “Про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації” [59], а також Методичних рекомендацій щодо підготовки аудиторського висновку при перевірці відкритих акціонерних товариств та підприємств-емітентів облігацій (крім комерційних банків) [Методичні рекомендації щодо підготовки аудиторського висновку при перевірці відкритих акціонерних товариств] показав, що аналіз фінансової стійкості (платоспроможності) проводиться на основі коефіцієнтів (табл. 2.1).

Таблиця 2.1.

Коефіцієнти фінансової стійкості підприємства та їх інформаційне
забезпечення

№ з/п	Коефіцієнт	Порядок розрахунку	Облікове забезпечення
1	2	3	4
1.	Коефіцієнт платоспроможності (коефіцієнт фінансової стійкості, автономії)	Відношення власного капіталу підприємства до підсумку балансу підприємства	о. 1 1 д. 380 о. і 1 д. 640
2.	Коефіцієнт фінансування (коефіцієнт структури капіталу)	Співвідношення залучених і власних засобів і характеризує залежність підприємства від залучених засобів	о. і і(д. 430 + д. 480 + д. 620 + д. 630) о. і 1 д. 380
3.	Коефіцієнт забезпечення Власними оборотними засобами	Відношення величини чистого оборотного капіталу до величини оборотних активів підприємства і показує забезпеченість підприємства власними оборотними засобами	о. і і(д. 260 - д. 620) о. і 1 д. 260
4.	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	Відношення чистого оборотного капіталу до власного капіталу	о. і(д. 260 - д. 620) о. і 1 д. 380
5.	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Відношення грошових коштів та їх еквівалентів і поточних фінансових інвестицій до поточних зобов'язань	о. 1 і(д. 220 + д. 230 + д. 240) о. 1 1 д. 620
6.	Коефіцієнт загальної Ліквідності (покриття)	Відношення оборотних активів до поточних зобов'язань підприємства та показує достатність ресурсів підприємства, які можуть бути використані для погашення його поточних зобов'язань	о. 1 1 д. 260 о. 1 1 д. 620

Захарчук Н.М. [28, с. 198] пропонує доповнити цей перелік показниками фінансової залежності, фінансової стабільності, концентрації залученого капіталу, довгострокових зобов'язань та довгострокового залучення позикових коштів. Погоджуючись із позицією зазначеного автора, зауважимо, що запропоновані показники в повній мірі характеризують наявність та рух зобов'язань підприємства, а їх розрахунок дозволить виявити та усунути проблеми в діяльності підприємства, а також знаходити резерви підвищення її ефективності.

Показник ліквідності також розраховується на основі показника величини зобов'язань, при цьому їх вид і строковість враховуються та визначають відповідний вид даного показника [17, с. 55].

З огляду на важливість звітності підприємства як інформаційного джерела для проведення аналізу і контролю його діяльності, необхідним є перегляд підходів до змістовного наповнення та повноти розкриття її статей. Так, В.О. Гуня вказує на проблему складності сприйняття статей пасиву Балансу, що виявляється у незрозумілості відображення джерел придбання ресурсів підприємства [21, с. 187]. Однак, вважаємо, що дана інформація не повинна розголошуватися підприємством, оскільки диверсифікація ризиків, що пов'язані з організацією виробництва, залученням позикових коштів та використання інших джерел фінансування, повинні складати комерційну таємницю. Іншого підходу дотримується І.Я. Омецінська, яка запропонувала змінити форму балансу в частині запровадження розділу “Пасиви, прирівняні до зобов'язань”, у якому необхідно відображати забезпечення виплат персоналу, інші забезпечення та цільове фінансування [54]. Погоджуючись з позицією зазначеного автора щодо необхідності виокремлення такого розділу, зауважимо, що такі зміни відповідатимуть класифікації зобов'язань, поданій у П(С)БО 11 “Зобов'язання” та більш адекватно відображатимуть фінансовий стан підприємства.

Удосконалення системи звітності підприємства щодо відображення його зобов'язань необхідно проводити в розрізі окремих їх видів з метою визначення оптимального рівня деталізації статей таких зобов'язань та визначення напрямів їх розшифровки в Примітках до річної фінансової звітності.

В цілому, вирішення проблем бухгалтерського обліку зобов'язань підприємства стає можливим через удосконалення порядку застосування окремих елементів методу бухгалтерського обліку на підставі виявлення системних зв'язків між ними (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Вирішення проблем бухгалтерського обліку зобов'язань через удосконалення застосування елементів його методу

Елемент методу бухгалтерського обліку	Проблеми бухгалтерського обліку		
	Проблема ідентифікації	Проблема оцінки	Проблема класифікації
Баланс	Показник величини зобов'язань в балансі є результатом ідентифікації та оцінки		Відображення показників
Звітність	Форми звітності містять показники зобов'язань, зокрема, їх величину за кожним видом	Застосування принципу періодичності зобумовлює проведення оцінки на дату балансу	зобов'язань у звітності вимагає їх класифікації за строками погашення та видами цивільно-правових відносин

Вирішення зазначених вище проблем систематизації та передачі облікової інформації щодо рівня зобов'язань сприяє підвищенню рівня відкритості звітності суб'єктів господарювання для цілей прийняття обґрунтованих інвестиційних або інших управлінських рішень.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження дало змогу дійти наступних висновків:

Розширення показників звітності підприємства в частині обсягу зобов'язань та строків їх погашення повинно відповідати цілям прийняття ефективних рішень зовнішніми користувачами та підвищення якості показників бухгалтерської звітності при проведенні фінансового аналізу. Існування у підприємства простроченої кредиторської заборгованості вказує на низький рівень виконання ним прийнятих на себе зобов'язань, а відповідно, на можливі у майбутньому судові спори та значні штрафні санкції. Тому, виділення у фінансовій звітності показників величини прострочених зобов'язань дозволяє користувачам облікової інформації оцінювати рівень фінансової дисципліни підприємства та враховувати можливі ризики співпраці з ним.

Висновки до розділу 2

Метою оцінки активів повинно бути встановлення фінансової рівноваги у структурі господарських засобів підприємства та джерел їхнього утворення, визначення оптимальних напрямків розвитку, шляхом пошуку можливостей ефективної діяльності підприємства в умовах відповідного рівня забезпеченості ресурсами, зовнішнього конкурентного середовища з використанням наявних та прихованих резервів. Оптимальність облікової системи, на підставі якої визначається методологія оцінки майна підприємств, організацій, установ вважаємо за необхідне досліджувати в під час проведення зовнішнього контролю чи аудиту.

Облікова політика є важливим інструментом, який забезпечує ефективність діяльності підприємства в сучасних умовах господарювання, враховуючи всі чинники впливу на формування фінансового результату – як і зовнішні, так і внутрішні.

В умовах нинішньої нестабільної економічної ситуації, що постійно змінюється, необхідно враховувати позитивні та негативні наслідки використання кожного конкретного методу оцінки чи обліку відповідних об'єктів обліку, із запропонованих державою варіантів, що безпосередньо впливають на величину фінансового результату підприємства.

Підсумовуючи проведені нами дослідження, можна зробити висновок, що тільки опираючись на національні стандарти обліку, інші нормативно-правові акти та обґрунтовані вітчизняними вченими напрацювання, з урахуванням конкретних умов діяльності підприємства, можна розробити конкретизовану облікову політику підприємства, яка б сприяла ефективній діяльності підприємства.

Отже, удосконалення існуючої в Україні системи обліку поточних зобов'язань можливе лише за умови її уніфікації, з міжнародною, але при одночасному урахуванні національних особливостей. Це дозволить повністю розкрити облікову інформацію для ефективного управління господарською діяльністю підприємств.

РОЗДІЛ 3

ОЦІНКА АКТИВІВ ТА ЗОБОВ'ЯЗАНЬ В СИСТЕМІ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ТА АНАЛІЗУ

3.1. Формування інформаційного забезпечення оцінки внутрішнього контролю

Зв'язок між підсистемами і зовнішнім середовищем, усім тим, що оточує їх чи впливає на них, можливий тільки за допомогою інформації, тобто даних про стан окремих елементів системи і підсистеми і відповідних даних про середовище. Таким чином, інформація є необхідним елементом управління, без якого не можна цілеспрямовано впливати на взаємодію всіх систем.

З філософської точки зору, інформація (лат. *informatio* – роз'яснення, виклад) - а) деякі зведення, сукупність яких-небудь даних, знань; б) одне з основних понять кібернетики. У понятті «інформація» варто розрізняти два аспекти: по-перше, інформація представляє собою міру організації системи (називається структурною) і, по-друге, від структурної варто відзначати інформацію, завжди пов'язану з відношенням двох процесів (відносна інформація).

Згідно Закону України “Про інформацію” останню визначають як документовані чи привселюдно оголошені зведення про події і явища, що відбуваються в суспільстві, державі і навколишньому середовищі.

Аналіз сформованих в економічній теорії різних трактувань визначення “інформація” дає можливість підкреслити головне, що інформація – це оброблена і систематизована сукупність даних про деякі явища і процеси, що представляють інтерес для користувача цієї інформації з метою прийняття управлінських рішень.

Нормальне функціонування будь-яких систем і процесів вимагає чіткої організації інформаційного забезпечення, яка б задовольняла вимогам

управлінського блоку. Слід зазначити, що дані стають інформацією лише за певних умов, коли за допомогою їх вирішуються певні завдання управління.

У сфері управління інформаційно-аналітичний процес представляє собою процес пошуку, збору, переробки і надання інформації у формі, придатної для її використання при прийнятті управлінських рішень.

У процесі функціонування системи внутрішнього контролю повинна формуватися контрольна інформація. Створення такої системи контрольної інформації повинно базуватися на наступних вимогах: вірогідність, оперативність, доцільність, повнота, ясність і доступність користувачам. Схема створення контрольної інформації зображена на рис. 3.1.

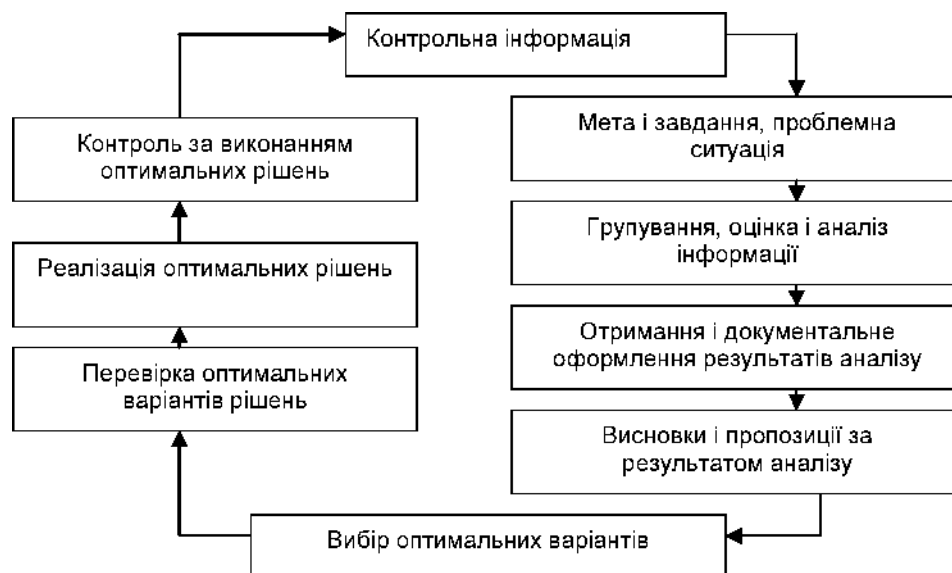

Рис. 3.1. Схема створення контрольної інформації у системі внутрішнього контролю

Перелік термінів та визначень, які додаються у МСА [49] тлумачення категорії “оцінка” визначається як уява про кількісні та якісні характеристики об'єкту, що оцінюється. У даному випадку таким об'єктом виступає інформаційна база внутрішнього контролю.

Якісні критерії, які використовуються для оцінки повноти інформаційної бази внутрішнього контролю, повинні враховувати перш за все ступінь повноти вирішення конкретних завдань контролю. Тому міру

достатності інформаційної бази контролю пропонуємо характеризувати наступним чином:

- висока – вся необхідна для вирішення завдань контролю інформація є у наявності;
- середня – незважаючи на відсутність деякої частини потрібної інформації, завдання контролю все ж таки мають бути вирішені у всіх істотних аспектах;
- низька – відсутність інформації не дозволяє вирішити завдання контролю в їх істотних аспектах.

Кількісним критерієм повноти інформаційної бази контролю може бути коефіцієнт достатності інформації (Кді):

$$Кді = Кні / Кпі \times 100\% , \quad (3.1)$$

де Кні - кількість інформації, яка є у наявності;

Кпі - кількість потрібної інформації.

Базові граничні значення коефіцієнта Кді можуть бути скоректовані з урахуванням конкретних умов діяльності підприємства і особливостей проведення внутрішнього контролю на підставі вказаних вище якісних критеріїв міри достатності інформаційної бази контролю.

Критерії оцінки достатності інформаційної бази внутрішнього контролю наступні: якщо коефіцієнт достатності інформації більш 95 %, то оцінка достатності інформаційної бази характеризується як висока, якщо в межах від 80% до 95% - то середня, якщо менш 80% - то низька.

Таким чином, концептуальний підхід до визначення і оцінки достатності інформаційної бази внутрішнього контролю передбачає наявність на підприємстві наступних важливих передумов:

- підприємство повинно мати змістовно сформульовані цілі своєї діяльності, стратегію і тактику, а також чітко визначені завдання;
- завдання внутрішнього контролю повинні бути відображені у внутрішніх нормативних документах підприємства: положення про структурні підрозділи, посадові інструкції і т.д.;

– у системі внутрішнього контролю на підприємстві необхідно визначити і сформуванати ієрархічну систему завдань внутрішнього контролю, забезпечити деталізацію комплексних задач контролю до рівня деталізованих задач, визначити на їх підставі перелік необхідної інформації, виявити і сформуванати її джерела.

Послідовність етапів проведення робіт у процесі визначення і оцінки достатності інформаційної бази внутрішнього контролю визначаються наступним чином [3].

Етап 1. Здійснюється побудова ієрархічної системи задач внутрішнього контролю на підставі відповідної внутрішньої нормативної бази підприємства. На даному етапі комплексні і індивідуальні завдання внутрішнього контролю розташовуються за ієрархічним рівнем системи задач внутрішнього контролю (починаючи з рівня базових завдань контролю і закінчуючи рівнем власника корпорації), і згруповані за його суб'єктами та об'єктами.

Етап 2. Комплексні задачі внутрішнього контролю, які розташовані на всіх ієрархічних рівнях визначаються у вигляді сукупності індивідуальних завдань, які забезпечують повне та всебічне рішення комплексних задач.

Етап 3. Визначається інформаційна база внутрішнього контролю першого рівня, оцінюється ступінь її достатності. Для цього стосовно кожного завдання контролю реалізується наступна послідовність дій:

- визначення повного переліку інформації, необхідної для реалізації даного завдання;
- виявлення можливих джерел цієї інформації, також звертається увага, що деякі дані можуть бути отримані тільки у разі обробки інших первинних документів;
- визначення фактичної наявності потрібної інформації.
- оцінка повноти інформації через порівняння необхідної інформації з тією, що є в наявності;

– оцінка ступеня достатності інформаційної бази, яка необхідна для вирішення даного завдання внутрішнього контролю; оцінка здійснюється шляхом сумарного значення виявлених відхилень.

Етап 4. Здійснюється визначення і оцінка ступеня достатності інформації, яка необхідна для вирішення наступних ієрархічних рівнів.

Етап 5. На підставі отриманої і обробленої інформації пропонуються можливі варіанти управлінських рішень. Наприкінці, здійснюється вибір найбільш оптимального варіанту й пропонується для застосування.

Варто підкреслити, що всі етапи оцінки системи внутрішнього контролю і її підсистем повинні належним чином документуватися з вказівкою аргументів, якими керувалися аудитори, даючи таку оцінку чи приймаючи на її підставі рішення по плануванню і реалізації аудиторських процедур.

З метою оцінки стану і функціонування системи внутрішнього контролю застосовують тести систем контролю, що представляють собою перелік питань і методику їх застосування. Результатом об'єднання цих тестів, за допомогою яких дається оцінка системи внутрішнього контролю, є аудиторські докази. Фахівці англо-американської школи для досягнення мети аудиту підкреслюють необхідність збору різної інформації, до якої належать як аргументи, так і свідчення і докази, що підтверджують думку аудитора. З огляду на те, що об'єктом оцінки є система внутрішнього контролю, що представляє собою сукупність взаємозалежних елементів, суть яких і впливає на джерела, структуру і види інформації [3].

У процесі оцінки стану системи внутрішнього контролю аудитор може використовувати різні способи одержання інформації, такі як:

Опис систем обліку, комп'ютерних систем і систем внутрішнього контролю, раніше складені клієнтом.

Одержання доступу до описів, підготовленим внутрішніми аудиторами, і використання їх у тому випадку, якщо оцінили якість роботи внутрішніх

аудиторів і ступінь їх незалежності перед початком використання документів, що використовувались внутрішніми аудиторами.

Опитування працівників, відповідальних за здійснення контролю.

Спостереження за здійсненням процедур контролю з метою одержання чіткої картини його стану.

Використання інформації попереднього аудиту [4].

Джерелами одержання інформації для оцінки системи внутрішнього контролю є:

- нормативно-правова і фактографічна інформація;
- аналітична інформація;
- зовнішня контрольна інформація; до неї відносяться матеріали перевірок і ревізій, проведених органами державного і незалежного контролю;
- внутрішня контрольна інформація; до неї відносяться матеріали контролю, який здійснюється всіма структурними підрозділами підприємства;
- контрольна інформація, яка отримана аудитором у процесі аудиту при особистій участі в документальному і фактичному контролі об'єктів аудиту;
- письмові й усні заяви працівників підприємства і третіх осіб щодо підконтрольних об'єктів.

З огляду на ступінь впливу якості свідчень на формування думки аудитора, у прямій залежності знаходиться і якість виконання аудиту. Існує кілька критеріїв, відносно яких оцінюється зібрана інформація.

Відповідно до Програми Шведського національного бюро аудиту (РРУ), якість даних, отриманих у ході проведення аудиту, оцінюється за критеріями надійності і вірогідності. Ці поняття не завжди тотожні. Тому що дані можуть бути отримані з надійного джерела, але не бути достовірними і навпаки.

Надійність у контексті аудиту означає, що отримані відповіді можуть бути однаковими для всіх однотипних ситуацій. Під вірогідністю розуміють, що інформація має відношення до тих питань, що необхідні, і складає правдиву картину, тобто інформація повинна бути отримана щодо поставленої проблеми чи питання, а той, хто відповідає повинен розбиратися в обставинах, що цікавлять аудитора. Практиці аудиту відомі три параметри, що визначають переконливість свідчення, - це вірогідність, достатність і своєчасність. Ці три параметри, по суті ідентичні основним принципам організації інформаційно-аналітичного процесу, застосовувані в теорії інформації, сформованим ще кілька десятиліть років тому фахівцем зі стратегічної розвідки американським генералом Вашингтоном Плетом: повідомляти вірогідно, вчасно і чітко [24].

Вірогідність - це характеристика того, наскільки свідчення можуть вважатися гідними довіри і правдоподібними. Вірогідність виражається в:

- доречності, тобто свідчення повинні бути доречними і мати відношення до предмета аудиту. Тільки в цьому випадку свідчення можна вважати достовірними;

- незалежності джерела. Свідчення, одержувані поза господарською системою, більш надійні, ніж свідчення, одержувані в рамках цієї системи;

- безпосередньому формуванні свідчень аудитором. Інформація, отримана безпосередньо аудитором у результаті фактичної перевірки, спостережень, розрахунків і досліджень, достовірніша тієї інформації, що одержують непрямо;

- довірі осіб, що надають інформацію. Навіть при незалежному джерелі інформації свідчення можуть вважатися надійними тільки в тому випадку, коли вони надаються особами, що дійсно знаходиться в такому положенні, що дозволяє їм оперувати достовірними свідченнями;

- ступені об'єктивності. Об'єктивні свідчення більш надійні, ніж ті свідчення, що вимагають ретельної оцінки на вірогідність.

На достатність зібраних свідчень впливає їх кількість. Своєчасність аудиторських свідчень залежить від моменту, до якого відносяться ці свідчення [1]. На ступінь переконливості свідчень впливає і вірогідність, і достатність, і своєчасність. На думку вітчизняних і закордонних авторів, щоб бути доказовою, інформація повинна бути реальною та доречною.

Метою аудитора є одержання достатнього обсягу своєчасних і надійних свідчень, що є основою для оцінки ефективності функціонування системи внутрішнього контролю. При цьому потрібно враховувати, що необхідність достатньої обґрунтованості висновків, сформульованих аудиторами відносно даного об'єкта аудиту повинна бути обумовлена мінімальними витратами при їх одержанні. Також необхідно пам'ятати про релевантність – поняття, дуже близьке до значимості, тобто ця властивість інформації, що дозволяє приймати її користувачам діючі й ефективні управлінські рішення. Щоб стати релевантною, інформація повинна бути своєчасною і прогнозованою.

Логіка міркувань приводить до того, що інформація, зібрана і систематизована аудиторами в процесі оцінки стану будь-якого об'єкта, у даному випадку, мова йде про систему внутрішнього контролю, є по своїй суті різною. Слід зазначити, що необхідно підтверджувати ступінь відповідності кожного з елементів системи визначеним критеріям. Як відомо, така інформація скоріше свідчить, ніж доводить. Розуміння цього моменту важливо для формування методики оцінки системи внутрішнього контролю.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, дослідження питань формування інформаційного забезпечення дозволило нам визначити етапи формування контрольної інформації, які припускають: розрахунок потреб в інформації; установлення джерел інформації; визначення процедур переробки інформації в процесі оцінки; реалізація результатів. Перші два етапи залежать від змістовної характеристики об'єкта оцінки, тобто системи внутрішнього контролю. Третій компонент відображає суть самої оцінки (критерії функціонування системи внутрішнього контролю). Четвертий етап:

ціль оцінки визначає користувачів інформації. Визначення складу та об'єму інформаційного забезпечення, а також якісних характеристик контрольної інформації є підставою для формування методики аудиторської оцінки системи внутрішнього контролю.

Результати наукового пошуку, викладені у даній статті, є методологічною основою для розробки методики аудиторської оцінки системи внутрішнього контролю, формалізації її елементів.

3.2. Сутність внутрішнього контролю дотримання облікової політики щодо методів оцінки

Підприємство не може ефективно функціонувати, не маючи чітко організованої системи внутрішнього контролю, яка забезпечує оперативність бухгалтерського обліку, достовірність оформлення первинних документів, правдиве відображення інформації та підвищення рівня організаційно-контрольних заходів. Трансформаційні процеси в економіці зумовили потребу у створенні ефективного внутрішнього контролю на підприємствах та удосконаленні його структури, тому питання його організації контролю є досить актуальним.

Останнім часом в Україні зосереджено особливу увагу на вдосконаленні процесу організації внутрішнього контролю на підприємстві. Питання структури, поняття та методики внутрішнього контролю знайшли своє відображення в працях вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів: І.А. Белобжецького, М.Т. Білухи, Ф.Ф. Бутинця, І.К. Дрозд, Л.М. Крамаровського, Б.Ф. Усача, Дж. Фостера, В.О. Шевчука, М.Я. Штейнмана та інших. Проте проблема організації внутрішнього контролю зобов'язань на підприємстві проаналізована авторами не достатньо, тому потребує ґрунтовної теоретичної розробки.

Метою є дослідження процесу організації внутрішнього контролю зобов'язань на підприємстві, розгляд основних принципів його ефективності,

визначення об'єктів, мети та завдань внутрішнього контролю зобов'язань. Також розглянуто основні напрями удосконалення організації внутрішнього контролю, що забезпечить більш ефективне ведення фінансово-господарської діяльності на підприємстві.

На думку вчених, при організації процесу внутрішнього контролю слід брати до уваги основні принципи його ефективності, дотримання яких є запорукою успішного функціонування системи внутрішнього контролю, а саме: відповідальності, збалансованості, своєчасності повідомлення про відхилення, відповідності контролюючої і контрольованої систем, постійності, комплексності, розподілу обов'язків, дозволу і схвалення.

Ефективність внутрішнього контролю підвищується завдяки вмілому поєднанню різних методів, способів і прийомів його здійснення. Метод характеризується використанням загальнонаукових (аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія, моделювання, абстрагування, конкретизація, системний огляд, функціонально-вартісний аналіз) і власних методичних прийомів і способів контролю (ревізія, інвентаризація, тематична перевірка, обстеження, внутрішній аудит, економічний аналіз, експертиза, перевірка виконання прийнятих рішень).

Удосконалення процесу організації внутрішнього контролю - це безперервний процес обґрунтування і реалізації найбільш раціональних форм, методів, способів та шляхів її створення і розвитку. Основними напрямками удосконалення організації внутрішнього контролю зобов'язань на підприємстві є:

— поліпшення якості законодавчо-нормативного відображення у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності інформації стосовно зобов'язань, що забезпечить правильне ведення обліку;

— використання сучасних інформаційних систем, що забезпечить порядок документування облікової інформації, підвищить вірогідність та оперативність одержуваної первинної документації, знизить трудомісткість документування і підготовки первинної облікової інформації;

— система підготовки, підвищення кваліфікації й удосконалення професійних якостей управлінського та облікового персоналу для більш якісного та ефективного забезпечення внутрішнього контролю на підприємстві;

— створення інформаційних інститутів внутрішнього контролю для забезпечення оперативних контактів між державними органами і суб'єктами господарювання, що забезпечить дотримання підприємством податкового законодавства при веденні фінансово-господарської діяльності підприємства.

Організація внутрішнього контролю на підприємстві зумовлена інтересами підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства. Особливістю внутрішнього контролю є те, що при його організації та здійсненні:

- 1) застосовують основні принципи, форми та методи контролю;
- 2) операції фінансово-господарської діяльності більшою мірою контролюються у бухгалтерському обліку в тісному взаємозв'язку з оперативним та статистичним обліком;
- 3) за операціями фінансово-господарської діяльності, охопленими бухгалтерським обліком, об'єкти обліку збігаються з об'єктами внутрішнього контролю;
- 4) забезпечується безперервність протягом періоду функціонування підприємства;
- 5) досягається системність у накопиченні, узагальненні та реалізації матеріалів контролю.

Правильна організація процесу внутрішнього контролю зобов'язань на підприємстві сприятиме чіткому документуванню розрахунків, своєчасній та повній реєстрації даних первинного обліку в регістрах, а також правдивому відображенню інформації щодо зобов'язань у фінансовій звітності.

Ефективно налагоджена система контролю забезпечує не лише виявлення зловживань з подальшим їх усуненням, але і їх попередження. Дієва система контролю забезпечує дотримання вимог чинного

законодавства, збереження майна власника, сприяє ефективній господарській діяльності підприємства, сприяє попередженню випадків економічної злочинності на підприємстві, що забезпечує значні економічні вигоди.

Маніпуляція методами оцінки об'єктів обліку може призвести до викривлення інформації про вартість майна та зобов'язань, розмір фінансових результатів підприємства. Як наслідок, відсутня інформація про дійсний фінансовий стан підприємства, що призводить до неможливості оцінки резервів розвитку виробництва, використання економічних і соціальних програм фінансування інвестиційних проектів.

Враховуючи, що внаслідок передбаченої законодавством з бухгалтерського обліку варіативності методів оцінки, в практиці діяльності суб'єктів господарювання оцінка перетворилася на інструмент викривлення показників бухгалтерської звітності. Умисне викривлення звітних показників через маніпулювання методами оцінки спричиняє негативні наслідки не тільки для підприємства, оскільки знижує достовірність бухгалтерської інформації, але й для суспільства – відсутність адекватної оцінки означає неспроможність визначення майнового потенціалу суб'єктів господарювання та складових національного багатства в цілому.

Недостовірна оцінка активів підприємства призводить до інформаційного ризику через недостовірність бухгалтерської інформації, що обумовлює важливість налагодження внутрішнього контролю дотримання облікової політики підприємства щодо методів оцінки для прийняття ефективних рішень з використанням достовірної бухгалтерської інформації про активи.

За результатами дослідження визначено складові системи внутрішнього контролю дотримання облікової політики щодо методів оцінки в обліку, зокрема визначено його суб'єктів, поставлену ними мету та завдання, а також об'єкти. Встановлено, що відношення зазначених суб'єктів до організації оцінки та/або процесу її проведення на підприємстві дозволяє передбачити здійснення такими суб'єктами попереднього та поточного

контролю в ході організації системи внутрішнього контролю застосування оцінки в бухгалтерському обліку.

Суб'єктом внутрішнього контролю дотримання облікової політики щодо методів оцінки є працівник або власник підприємства, що здійснює заходи контролю при виконанні покладених на нього посадових обов'язків (управлінський персонал, працівники підприємства) або на підставах прав власності (учасник, акціонери).

Метою суб'єктів здійснення контролю застосування методів оцінки активів в бухгалтерському обліку є перевірка законності та доцільності застосування методів оцінки активів у бухгалтерському обліку, а також процесів та явищ, пов'язаних з господарською діяльністю підприємства, виявлення і усунення порушень та здійснення заходів щодо недопущення їх в майбутньому, що сприятиме підвищенню якості показників бухгалтерської звітності підприємства. Для досягнення мети суб'єктів проведення контролю визначаються завдання, спрямовані не лише на встановлення відхилень, покарання винних осіб, а й на попередження порушень (табл. 3.1).

Охоплення контрольними процедурами всього процесу оцінки в бухгалтерському обліку покликане підвищити якість інформації, що формується в системі бухгалтерського обліку та використовується в процесі управління.

Таблиця 3.1

Завдання контролю застосування методів оцінки активів
у бухгалтерському обліку

№ з/п	Групи завдань контролю	Завдання контролю
1	Перевірка законності застосування оцінки (дотримання законодавства з питань оподаткування, ціноутворення, бухгалтерського обліку, а також внутрішніх розпорядчих документів)	– перевірка дотримання чинного законодавства в частині первісної оцінки активів підприємства; – перевірка дотримання чинного законодавства щодо застосування цін і тарифів; – перевірка правомірності вибору методу оцінки активів підприємства, за яким вони відображаються в балансі на дату балансу, в момент вибуття

продовження табл. 3.1

2	Перевірка доцільності застосування методів оцінки (при первісній оцінці, оцінці на дату балансу, вибутті, переоцінці)	<ul style="list-style-type: none"> – перевірка оптимальності обраного методу оцінки активів при формуванні облікової політики; – визначення економічної доцільності застосування методів облікової оцінки активів підприємства; – перевірка економічної доцільності залучення незалежного оцінювача для визначення вартості активів підприємства
3	Перевірка якості інформаційного забезпечення процесу оцінки (первинних документів, облікових регістрів, бухгалтерської звітності, необлікових джерел інформації)	<ul style="list-style-type: none"> – визначення якості системи внутрішнього контролю оцінки активів у бухгалтерському обліку; – перевірка відповідності облікової політики цілям підвищення якості бухгалтерської інформації та інформативності бухгалтерської звітності; – перевірка повноти та своєчасності відображення в обліку господарських операцій, пов'язаних з використанням та рухом активів, забезпеченості їх збереження та раціонального використання

Процес внутрішнього контролю дотримання облікової політики підприємства щодо методів оцінки запропоновано розглядати в розрізі його основних етапів (організаційно-підготовчого, методичного, узагальнення результатів, реалізації матеріалів контролю), що дозволяє виявити зв'язки між складовими системи внутрішнього контролю (рис. 3.2).

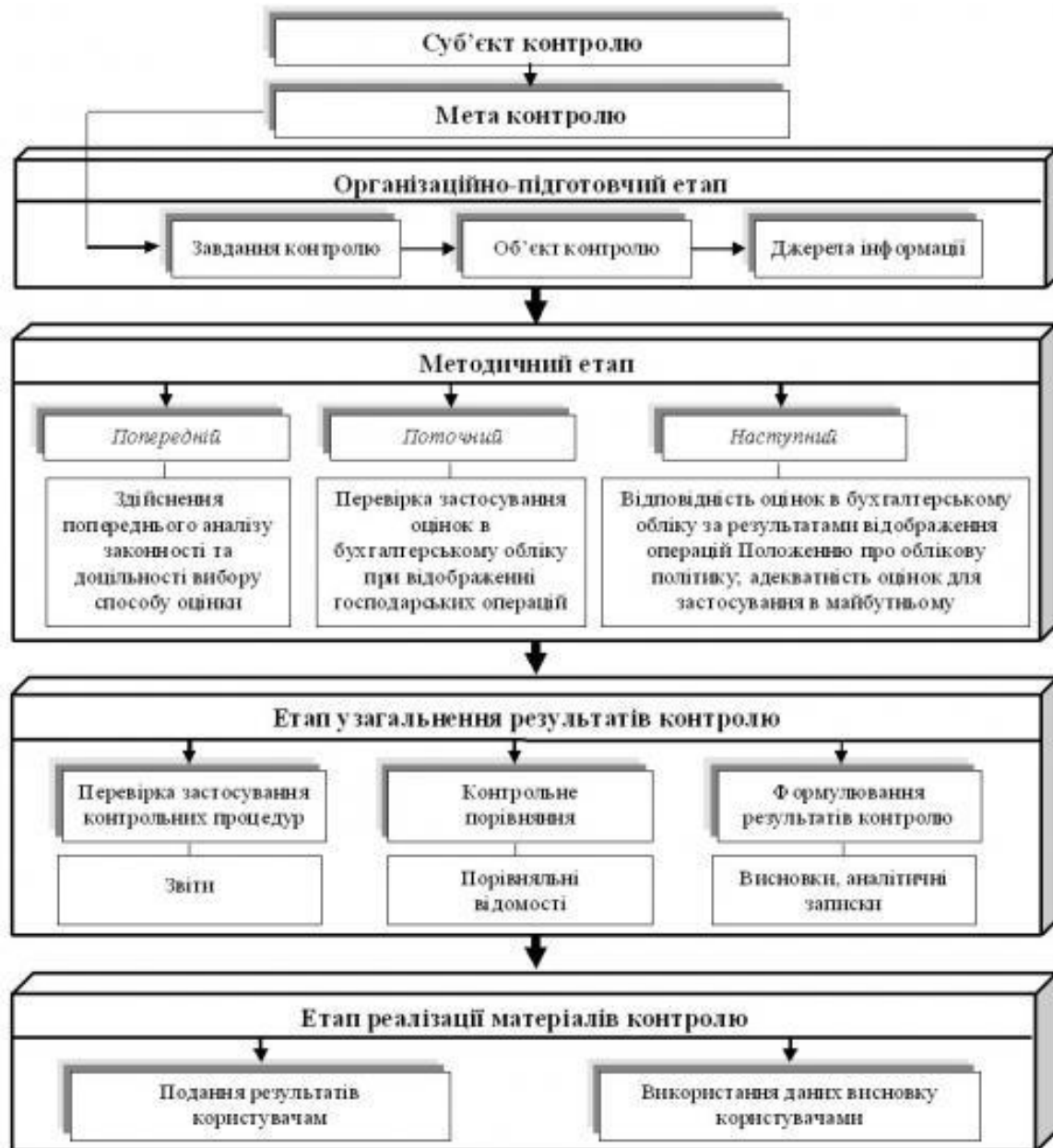

Рис. 3.2. Етапи здійснення контролю дотримання облікової політики підприємства щодо методів оцінки активів у бухгалтерському обліку

Це сприяє процесу його планування та здійснення, оскільки обґрунтоване визначення його складових та інформаційної бази проведення дозволяють отримати достовірну, об'єктивну та повну інформацію про вартість активів підприємства.

3.2. Аналіз активів та зобов'язань ДП Чортківський комбінат хлібопродуктів

Фінансовий стан підприємства і його стабільність значною мірою залежать від того, яке майно є в розпорядженні підприємства, в які активи вкладено капітал і який дохід вони йому приносять.

Мета структурного аналізу – вивчення структури і динаміки засобів підприємства і джерел їх формування, щоб ознайомити з фінансовим станом загалом. Структурний аналіз має попередній характер, оскільки в результаті його проведення ще не можна дати кінцеву оцінку якості фінансового стану, для одержання якої необхідним є розрахунок спеціальних показників.

Структурному аналізу передують загальне оцінювання динаміки активів організації, яке здійснюють способом зіставлення темпів приросту активів з темпами фінансових результатів (наприклад, виручки або валового прибутку від реалізації товарів, продукції, робіт, послуг). Зіставлення темпів приросту подають у вигляді таблиці (табл. 3.1).

Таблиця 3.1.

Зіставлення динаміки активів і фінансових результатів ДП Чортківський комбінат хлібопродуктів за 2010-2012 рр., тис. грн.

Показники	2010 р.	2011 р.	2012 р.	Темп приросту показника, %	
				(кол.3- кол.2/2×100)	(кол.4- кол.3/3×100)
				2011/2010	2011/2012
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>
Середня величина активів підприємства	7328	8725	11324	19,1	29,8
Виручка від реалізації	10760	14963	18793	39,1	25,6
Валовий прибуток (збиток)	(291)	2218	2771	-	24,9

Отже, оскільки темпи приросту виручки і валового прибутку у 2011 р. більші, ніж темпи приросту активів, можна зробити висновки, що більш

ефективно активи використовували у 2011 р., а ніж у 2010 р., саме у 2010 р. підприємство отримало збиток. Оцінюючи темпи приросту активів і виручки від реалізації у 2012 р., необхідно відмітити зростання приросту активів, а не валового прибутку, що свідчить про зниження ефективності діяльності підприємства.

Активи підприємства складаються з необоротних та оборотних активів. Тому, найточніше загальну структуру активів характеризує коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів. Проведемо аналіз структури та динаміки активів підприємства та розрахуємо згаданий показник.

Таблиця 3.2.

**Аналіз структури активів ДП Чортківський комбінат хлібопродуктів
за 2010-2012 рр.**

Активи	2010 р.	2011 р.	2012 р.	Відхилення (+,-)	
				2012-2010	2012-2011
I. Необоротні активи; у % до валюти балансу	3566 48,7	4428 50,8	6650 58,7	3084 10,0	2222 7,9
II. Оборотні активи; у % до оборотних активів	3695 50,4	4267 48,9	4669 41,2	974 -9,2	402 -7,7
Разом активів	7328	8725	11324	3996	2599
Коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів	1,04	0,96	0,70	-0,34	-0,26

Побудуємо діаграму динаміки активів підприємства.

Аналіз таблиці 3.2. та рис.3.1. свідчать про зростання активів підприємства у 2012 р.: на 3996 тис. грн., порівняно з 2010 р. та на 2599 тис. грн. в порівнянні з 2011 р. Це відбулось за рахунок зростання необоротних активів, сума яких у 2012 р. складає 6650, що на 3084 тис. грн. більше. ніж у 2010 р. та на 2222 тис. грн. більше, ніж у 2011 р. Зростає також сума оборотних активів, а саме: на 974 тис. грн. в порівнянні з 2010 р., на 402 тис. грн., якщо порівнювати з аналогічним показником 2011 р.

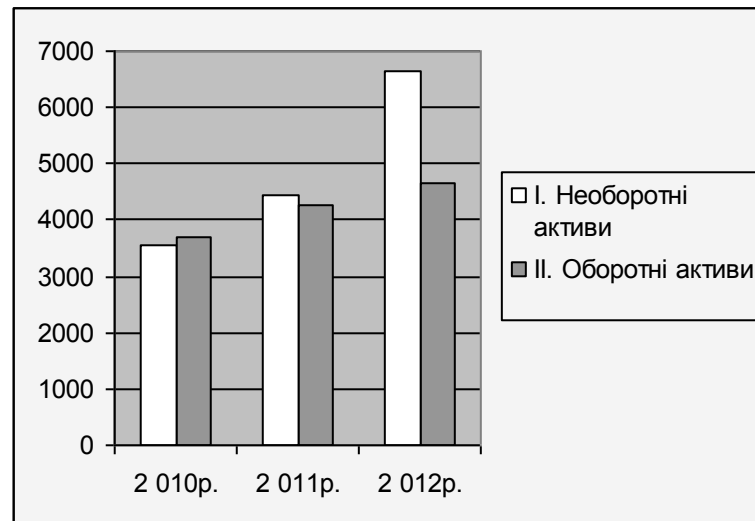

Рис. 3.1. Динаміка активів ДП Чортківський комбінат хлібопродуктів за 2010-2012 рр.

Таким чином, лише у 2010 р. оборотні активи займають більшу частину активів, проте у наступні періоди основна питома вага в активах підприємства належить необоротним активам підприємства: 50,8 % у 2011р., 58,7 % у 2012 р. Детальніше проведемо аналіз структури необоротних активів підприємства.

Таблиця 3.3.

Аналіз структури необоротних активів ДП Чортківський комбінат хлібопродуктів за 2010-2012 рр.

Активи	2010 р.	2011 р.	2012 р.	Відхилення (+,-)	
				2012-2010	2012-2011
I. Необоротні активи, У тому числі:	3556	4428	6650	3094	2222
- нематеріальні активи; у % до необоротних активів	-	644 14,5	642 9,7	642 9,7	-2 -4,8
- незавершені капітальні інвестиції; у % до необоротних активів	214 6,0	1038 23,4	214 3,2	- -2,8	-824 -20,2
- основні засоби; у % до необоротних активів	3352 94,0	2746 62,1	5794 87,1	2442 -6,9	3048 25,0

Побудуємо діаграму структури необоротних активів підприємства.

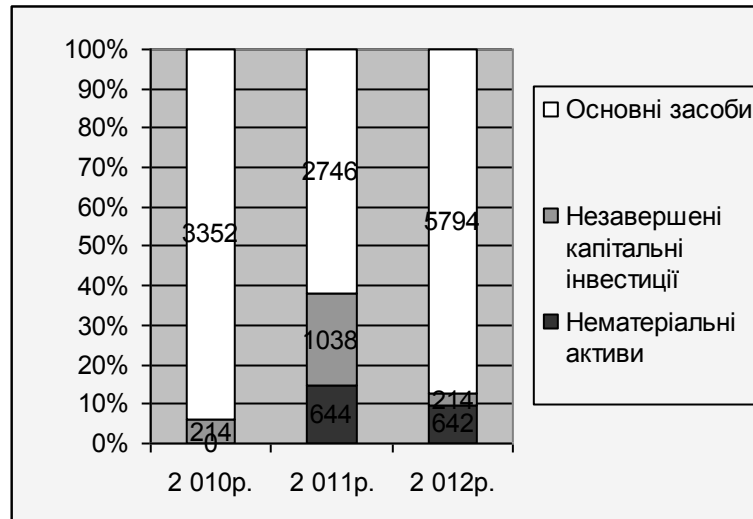

Рис. 3.2. Структура необоротних активів ДП Чортківський комбінат хлібопродуктів за 2010-2012 рр.

Отже, згідно показників таблиці 3.3. та рис. 3.2. основну питому вагу необоротних активів займають основні засоби: у 2010 р. – 94,0 %, у 2011 р. – 62,1 %. у 2012 р. – 87,1%. Загалом вартість основних засобів ДП Комбінат хлібопродуктів у 2012 р. зростає на 2442 тис. грн., порівняно з 2010 р. та на 3048 тис. грн. в порівнянні з 2011 р.

Проаналізуємо структуру оборотних активів підприємства.

Таблиця 3.4.

Аналіз оборотних активів ДП Чортківський комбінат хлібопродуктів за 2010-2012 рр.

Активи	2010 р.	2011 р.	2012 р.	Відхилення (+,-)	
				2012-2010	2012-2011
II. Оборотні активи, в тому числі:	3695	4267	4669	974	402
- виробничі запаси; у % до оборотних активів	255 6,9	720 16,9	373 7,9	118 1,0	-341 -9,0
- поточні біологічні активи; у % до оборотних активів	-	167 3,9	37 0,8	37 0,8	-130 -3,1
- товари; у % до оборотних активів	1673 45,4	-	415 8,9	-1258 -36,5	415 8,9

- готова продукція; у % до оборотних активів	- -	1741 40,8	222 4,8	222 4,8	-1519 -36,0
- дебіторська заборгованість; у % до оборотних активів	270 7,1	1179 27,6	2113 45,4	1843 38,3	934 17,8
- грошові кошти та їх еквіваленти; у % до оборотних активів	1495 40,6	460 10,8	1498 32,2	3 -8,4	1038 21,4

Побудуємо діаграму структури оборотних активів.

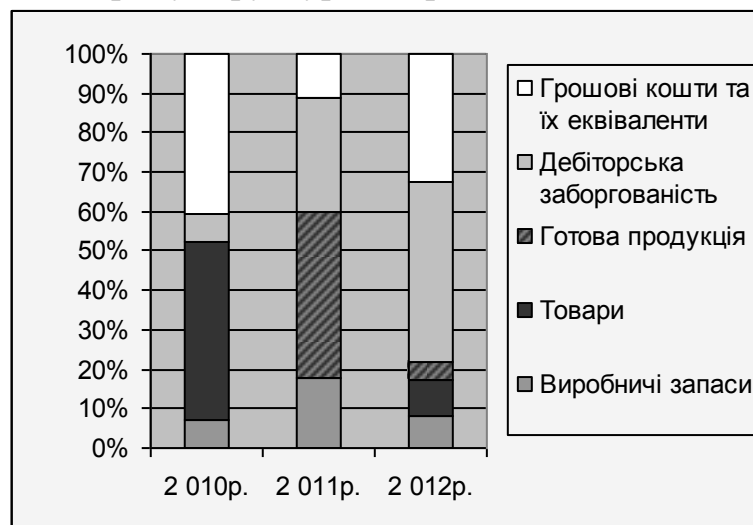

Рис. 3.3. Структура оборотних активів ДП Чортківський комбінат хлібопродуктів за 2010-2012 рр.

За результатами аналізу можна зробити висновки, що основну частку в оборотних активах займає у 2010 р. – товари й грошові кошти, відповідно 45,4 % і 40,6 %, у 2011 р. – готова продукція (40,8 %), дебіторська заборгованість (27,6%), у 2012 р. – дебіторська заборгованість складає 45,4 % оборотних активів, а грошові кошти – 32,2 %. За два останні роки в оборотних активах зростає питома вага дебіторської заборгованості, що є негативною тенденцією.

Важливим етапом є аналіз структури пасивів підприємства, що дасть змогу визначити які джерела активів переважають – власні чи позикові. Від цього залежить рівень незалежності підприємства, що можна проаналізувати за допомогою коефіцієнта автономії.

Таблиця 3.5

**Аналіз структури пасивів ДП Чортківський комбінат хлібопродуктів
за 2010-2011 рр.**

Показники	2010рік	2011рік	2012рік	Відхилення (+,-)	
				2012-2010	2012-2011
Власний капітал	7259	7435	7583	324	148
Позиковий капітал	69	1290	3741	3672	2451
Разом джерел засобів	7328	8725	11324	3996	2599
Коефіцієнт автономії	0,99	0,85	0,67	-0,32	-0,18
Коефіцієнт співвідношення позикових і власних джерел	0,01	0,17	0,49	0,48	0,32

Дані таблиці 3.5 показують тенденцію до зниження коефіцієнта автономії протягом 2010-2012 рр., а коефіцієнт співвідношення позикових і власних джерел зростає і у 2012 р. набуває найбільшого значення в порівнянні з минулими періодами, а саме 0,49.

Детальніше проаналізуємо структуру зобов'язань підприємства.

Таблиця 3.6.

**Аналіз структури зобов'язань капіталу ДП Чортківський комбінат
хлібопродуктів за 2010-2012 рр.**

Показники	2010рік		2011рік		2012рік		Зміни			
	Абсолютні величини	Питома вага %	Абсолютні величини	Питома вага %	Абсолютні величини	Питома вага %	В абсолютних величинах		У питомій вазі	
							2012 2010	2012 2011	2012 2010	2012 2011
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	4	6	846	65	1612	43	1608	766	37	-22

Поточні зобов'язання за розрахунками	62	90	409	32	2079	56	2017	1670	-34	24
Інші поточні зобов'язання	3	4	35	3	50	1	47	15	-3	-2
Разом позикового капіталу	69	100	1290	100	3741	100	3672	2451	-	-

Побудуємо діаграму структури зобов'язань ДП Чортківський комбінат хлібопродуктів.

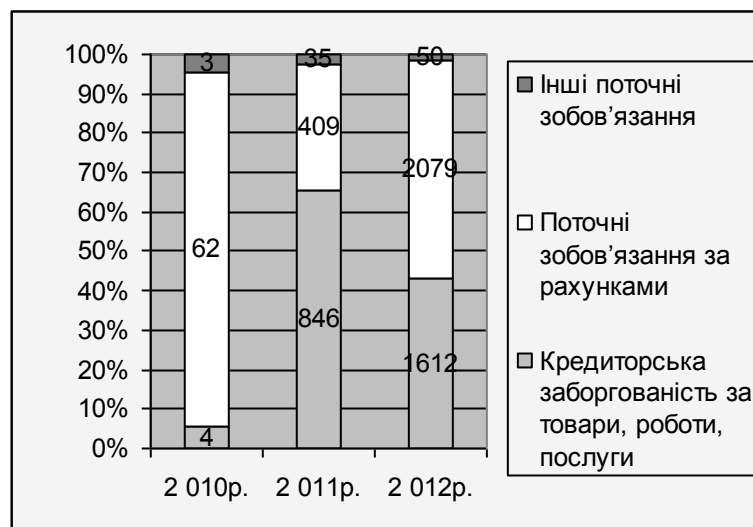

Рис. 3.4. Структура зобов'язань ДП Чортківський комбінат хлібопродуктів за 2010-2012 рр.

Основну питому вагу позикового капіталу займають поточні зобов'язання за розрахунками, що у 2012 р. складають 56 % від усіх зобов'язань, це на 34 % менше, ніж у 2010 р., та на 24 % більше, ніж у 2011 р.

Отже, успішність діяльності будь-якого підприємства залежить від ефективності використання його активів та оптимізації їх джерел. Адже активи - це ресурси, які контролюються підприємством, їх використання зазвичай забезпечує отримання прибутку.

Одним із напрямів аналізу діяльності підприємства є аналіз його фінансового стану. Оцінка фінансового стану є сьогодні обов'язковою умовою підвищення ефективності оперативного управління формуванням і використанням активів підприємства.

Ці питання актуальні як для самого підприємства, так і для його контрагентів, податкових служб та банків.

Результатом формування і реалізації фінансової політики підприємства має бути його стабільний фінансовий стан, здатність розвиватися у перспективі. Одними з головних критеріїв цього виступають платоспроможність і ліквідність підприємства які визначають здатність підприємства розрахуватися за своїми зобов'язаннями в поточному і майбутніх періодах. У ринкових умовах кожен господарський суб'єкт повинен мати достовірну інформацію про ліквідність та платоспроможність як свого підприємства, так і своїх партнерів.

Аналіз ліквідності та платоспроможності дозволяє визначити, наскільки ефективно здійснюється фінансовий менеджмент на підприємстві. Проте, як свідчать дослідження, теорія і практика аналізу ліквідності та платоспроможності в Україні знаходяться на стадії свого становлення. Більшістю підприємств подібний аналіз практично не здійснюється, що робить тему дослідження своєчасною та актуальною.

Для проведення якісного аналізу застосовують класифікацію активів і пасивів підприємства з метою розрахунку рівнів його платоспроможності та поглиблення системи показників для оцінки вірогідності банкрутства.

Таблиця 3.7

Групування активів за категоріями ризику (ступенем ліквідності)

Позначення	Класифікаційна ознака	Найменування групи активів	Вид активу
A1	Мінімальний ступінь ризику	Найбільш ліквідні активи	1.Грошові кошти. 2.Поточні фінансові інвестиції.
A2	Малий ступінь ризику	Активи, що швидко реалізуються	1.Дебіторська заборгованість. 2.Векселі отримані.
A3	Середній ступінь ризику	Активи, що повільно реалізуються	1.Товарно-матеріальні цінності. 2. Інші оборотні

			активи. 3.Затрати майбутніх періодів.
A4	Висока ступінь ризику	Активи, що важко реалізуються	Необоротні активи

Групування активів доповнюється групуванням пасивів підприємства за строками їх погашення. Доцільним є наступне групування пасивів підприємства.

Таблиця 3.8

Групування пасивів за строками погашення

Позначення	Класифікаційна ознака (найменування)	Вид пасиву
П1	Найбільш термінові зобов'язання	Поточні зобов'язання за розрахунками, кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги, інші поточні зобов'язання
П2	Короткострокові пасиви	Короткострокові кредити банку, поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями, векселі видані, доходи майбутніх періодів
П3	Довгострокові пасиви	Довгострокові кредити банків, інші довгострокові фінансові зобов'язання, відстрочені податкові зобов'язання, інші довгострокові зобов'язання
П4	Постійні (стійкі) пасиви	Статутний капітал, пайовий капітал, додатковий капітал, резервний капітал, нерозподілений прибуток, забезпечення майбутніх затрат та платежів

Отже, при аналізі ліквідності та платоспроможності підприємства розрахуємо наступні показники:

1. Коефіцієнт покриття (загальної ліквідності) - Кп, що показує, яку частину поточних зобов'язань підприємство спроможне погасити, якщо воно реалізує усі свої оборотні активи, в тому числі і матеріальні запаси. Цей коефіцієнт показує також, скільки гривень оборотних коштів приходить на

кожну гривню поточних зобов'язань. Розрахунок коефіцієнта загальної ліквідності проводиться за формулою:

$$\hat{E}_i = \frac{\dot{A}_1 + \dot{A}_2 + \dot{A}_3}{\ddot{I}_1 + \ddot{I}_2} \quad (3.1)$$

2. Коефіцієнт швидкої (критичної) ліквідності Кшл, що показує, яку частину поточних зобов'язань підприємство спроможне погасити за рахунок найбільш ліквідних оборотних коштів-грошових коштів та їх еквівалентів, фінансових інвестицій та кредиторської заборгованості. Цей показник показує платіжні можливості підприємства щодо погашення поточних зобов'язань за умови своєчасного здійснення розрахунків з дебіторами.

Розраховується за формулою :

$$\hat{E}_{\text{шв}} = \frac{\dot{A}_1 + \dot{A}_2}{\ddot{I}_1 + \ddot{I}_2} \quad (3.2.)$$

3. Коефіцієнт абсолютної (грошової) ліквідності (Каб.л), що показує, яку частину поточних зобов'язань підприємство може погасити своїми коштами негайно.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності визначається за формулою:

$$\hat{E}_{\text{аб.л}} = \frac{\dot{A}_1}{\ddot{I}_1 + \ddot{I}_2} \quad (3.3.)$$

Розрахуємо наведені показники для ДП Комбінат хлібопродуктів.

Таблиця 3.9

**Показники ліквідності ДП Чортківський комбінат хлібопродуктів
за 2010-2012рр.**

№ з/п	Показники	2010р.	2011р.	2012р.	Темпи росту, %	
					2012/2010	2012/2010
1	Коефіцієнт загальної ліквідності	53,5	3,1	1,2	2,2	38,4
2	Коефіцієнт швидкої ліквідності	25,6	1,3	1,0	3,9	76,7
3	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	21,7	0,4	0,4	1,8	100

Результати аналізу показників ліквідності ДП Комбінат хлібопродуктів у 2012 р. свідчать, про їх зниження. Найвищий рівень ліквідності спостерігався у 2010 р.

В умовах обмеженості ресурсів підприємцю постійно доводиться обирати оптимальні співвідношення між набором економічних ресурсів та обсягами виробництва. Передумовою такого вибору повинно бути проведення аналізу ділової активності (основні показники оцінки ділової активності наведені в табл. 3.10).

Таблиця 3.10

**Показники ділової активності ДП Чортківський комбінат
хлібопродуктів за 2010-2012рр.**

№ з/п	Показник	2010р.	2011р.	2012р.	Темпи росту, %	
					2012/ 2010	2012/ 2011
1	Частка оборотних виробничих активів в обігових коштах, %	8	17	22	275	129
2	Частка основних засобів в активах, %	45	31	51	113	164
3	Коефіцієнт зносу основних засобів	0,68	0,73	0,57	83	78
4	Коефіцієнт оновлення основних засобів	0,06	0,01	0,3	500	300
5	Частка довгострокових фінансових інвестицій в активах	-	-	-	-	-
6	Частка оборотних виробничих активів, %	4	9	3	75	33
7	Коефіцієнт мобільності активів	1,05	0,97	0,70	66	72

Отже, дані таблиці 3.10 свідчать про зростання частки оборотних виробничих коштів та зменшення зносу основних засобів у 2012р. Також зростає коефіцієнт оновлення основних засобів.

Прибуток будь-якого підприємства вимірюється абсолютною величиною, тобто сумою, що виступає узагальнюючим підсумковим показником господарсько-фінансової діяльності. Однак абсолютна величина прибутку не характеризує рівень ефективності діяльності підприємства в цілому та ефективності використання його ресурсів і дотримання режиму економії. Тому для оцінювання ефективності економічної діяльності підприємства, характеристики рівня раціональності використання його ресурсів і витрат використовується відносний показник, який називається рентабельністю.

До основних показників рентабельності відносяться:

- рентабельність продажу;
- рентабельність активів;
- рентабельність поточних активів;
- рентабельність власного (акціонерного) капіталу.

1. Рентабельність продажу визначається як відношення чистого прибутку (ЧП) до доходу від реалізації без податків, які включаються в ціну продукції (ДР). Рентабельність продажу характеризує доходність операційної діяльності підприємства.

2. Рентабельність активів визначається як відношення чистого прибутку (ЧП) до середньої величини активів за період отримання відповідного чистого прибутку (А):

Цей показник служить для визначення ефективності використання капіталу, оскільки дає загальну оцінку доходності вкладеного в операційну діяльність капіталу, як власного так і позикового.

3. Рентабельність поточних активів являє собою відношення чистого прибутку підприємства (ЧП) до середньої величини поточних активів

(оборотних коштів) підприємства (ПА). Цей показник характеризує величину прибутку, отриману з кожної гривні, що вкладена у поточні активи.

4. Рентабельність власного капіталу визначається як відношення чистого прибутку (ЧП) до середньої величини власного капіталу підприємства (ВК).

Таблиця 3.11

**Аналіз рентабельності ДП Чортківський комбінат хлібопродуктів
за 2010-2012 рр.**

Коефіцієнт	2010р.	2011р.	2012р.	Відхилення	
				2012р.- 2010р.	2012р.- 2011р.
1. Чистий дохід від реалізації, тис. грн.	10760	14963	18793	8033	3830
2. Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	11051	12745	16022	4971	3277
3. Валовий прибуток, тис. грн.	-	2218	2771	2771	553
4. Чистий прибуток, тис. грн.	-	207	176	176	-31
5. Середня величина активів, тис. грн.	7328	8725	11324	3996	2599
6. Середня величина основних засобів, тис. грн.	3352	2746	5794	2442	3048
7. Власний капітал	7258	7434	7583	325	149
Рентабельність продажу (п.4/п.1), %	-	1,4	0,9	0,9	-0,5
Рентабельність активів (п.4./п.5), %	-	2,4	1,6	1,6	-0,8
Рентабельність основних засобів, %	-	7,5	3,0	3,0	-4,5
Рентабельність власного капіталу, %	-	2,8	2,3	2,3	-0,5

Аналіз показників рентабельності підприємства показав зниження ефективності його діяльності та використання активів по всіх пунктах. В 2010 р. підприємство було не рентабельним і отримало збиток на суму 1927

тис. грн. Найвищі показники рентабельності спостерігались у 2011 р., проте в 2012 р. значно знизилась, особливо зменшилась рентабельність основних засобів на 4,5 % в порівнянні з минулим періодом.

Отже, економічною ефективністю використання будь-яких ресурсів взагалі є зміна кінцевих результатів виробництва продукту чи блага. Найголовнішим економічним результатом ринкової діяльності підприємства з урахуванням довготривалої перспективи його розвитку є отримання максимального прибутку на вкладений капітал. Співвідношення прибутку і витрат стає вихідною основою для реального підвищення ефективності виробництва. У ході виробничого процесу факторами, які визначають зміни в рівні економічної ефективності є перш за все підвищення продуктивності праці, покращання використання виробничих потужностей, збільшення віддачі вкладеного капіталу, підвищення рентабельності продукції, виробничих фондів. Інструментарій показників, які використовуються, залежить від особливостей виробничого процесу на підприємстві. Проблемним аспектом визначення загальної ефективності використання ресурсів залишається інтегрування окремих показників ефективності у цілісний інтегральний показник, який відображає загальний стан використання активів.

Висновки до 3 розділу

Згідно Закону України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” один із принципів складання та подання фінансової звітності - принцип історичної (фактичної) собівартості - означає, що “...пріоритетною є оцінка активів підприємства, виходячи з витрат на їх виробництво та придбання”. Оцінка за історичною (фактичною) собівартістю названа пріоритетною, отже, не виключається можливість використання інших методів оцінки.

У господарській практиці застосовуються різноманітні методи оцінювання та види оцінок. Методи оцінки – способи визначення вартості об'єкта оцінки, послідовність оцінних процедур якого дає можливість реалізувати певний методичний підхід. В основу кожного методу комплекс оцінних процедур, тобто дії, етапи, виконання яких у певній послідовності дає можливість провести оцінку.

Враховуючи зміст заходів, передбачених Стратегією модернізації системи бухгалтерського обліку в державному секторі на 2007-2015 роки, виникає об'єктивна необхідність дослідження проблем теорії бухгалтерського обліку і, особливо, елементів його методу, в тому числі й оцінки.

Враховуючи те, що обліковий процес в нашій державі регулюється Законом України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність В Україні”, національними Положеннями (стандартами) обліку та іншими нормативними документами, практика його ведення на підприємстві ще далека від досконалості, і тому вимагає індивідуального підходу до формування на кожному із них власної облікової політики.

Одним із важливих чинників, що впливають на індивідуальність облікової політики підприємства, належить вибір варіантів обліку та оцінки активів і зобов'язань кожного окремого суб'єкта господарювання.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Підвищення рівня аналітичності внутрішньої звітності щодо виникнення та припинення зобов'язань дозволить внутрішнім користувачам проводити контроль за величиною зобов'язань підприємства для уникнення погіршення його фінансового стану.

В цьому ключі подальших досліджень потребує розробка ефективного механізму використання звітної інформації як зовнішніми, так і внутрішніми користувачами для цілей виявлення кризових явищ у фінансовому стані

суб'єкта господарювання та ефективного управління його діяльністю в межах обраної стратегії.

Узагальнення теоретичних і практичних підходів до розуміння економічної суті категорій "активи" та "зобов'язання" дозволяє трактувати їх як контрольовані підприємством економічні ресурси, сформовані за рахунок інвестованого в них капіталу, що характеризуються детермінованою вартістю, продуктивністю і здатністю генерувати доходи.

Аналіз діючих методичних підходів щодо оцінки активів та зобов'язань дав можливість виявити переваги та недоліки кожного із запропонованих національними стандартами методів оцінки активів, що сприяло виробленню критеріїв вибору методу нарахування зносу за основними засобами та нематеріальними активами; оцінки вартості списаних запасів; формування резерву за сумнівною дебіторською заборгованістю.

Для підтвердження правомірності вибору методичних основ оцінки активів, виявлення "вузьких місць" при управлінні нею, рекомендується проводити аудиторську перевірку достовірності оцінки активів відповідно до запропонованої методики, яка направлена на вивчення фінансової та господарської інформації, ефективності діяльності підприємства з розробкою рекомендацій по удосконаленню цього процесу, в розрізі аудиторських програм за кожною групою активів.

Забезпечити організацію інформаційного середовища оцінки активів як налагоджену систему практичних інструментів, використання яких забезпечує розкриття інформації щодо ефективного функціонування активів та розробку на її основі напрямів залучення або перерозподілу ресурсів підприємства на користь ефективнішої діяльності. Особливу увагу при цьому доцільно приділити дотриманню якісних вимог щодо її формування, а саме сутності, релевантності, надійності, порівняння.

Дослідивши фінансово-господарський стан підприємства за 2010-2012 р.р. ми дійшли до наступних висновків :

1. Темпи приросту активів і виручки від реалізації у 2012 р., зростають порівняно з приростом валового прибутку, що свідчить про зниження ефективності діяльності підприємства. Загальна вартість активів підприємства збільшується за рахунок зростання необоротних активів, сума яких у 2012 р. складає 6650, що на 3084 тис. грн. більше, ніж у 2010 р. та на 2222 тис. грн. більше, ніж у 2011 р. Зростає також сума оборотних активів, а саме: на 974 тис. грн. в порівнянні з 2010 р., на 402 тис. грн., якщо порівнювати з аналогічним показником 2011 р. Таким чином, лише у 2010 р. оборотні активи займають більшу частину активів, проте у наступні періоди основна питома вага в активах підприємства належить необоротним активам підприємства: 50,8 % у 2011р., 58,7 % у 2012 р. Основну питому вагу необоротних активів займають основні засоби: у 2010 р. – 94,0 %, у 2011 р. – 62,1 %. у 2012 р. – 87,1%. Основну питому вагу позикового капіталу займають поточні зобов'язання за розрахунками, що у 2012 р. складають 56 % від усіх зобов'язань, це на 34 % менше, ніж у 2010 р., та на 24 % більше, ніж у 2011 р.

2. Результати аналізу показників ліквідності ДП Комбінат хлібопродуктів у 2012 р. свідчать, про їх зниження. Найвищий рівень ліквідності спостерігався у 2010 р. Рентабельності підприємства у 2012 р. знижується по всіх пунктах. В 2010 р. підприємство було не рентабельним і отримало збиток на суму 1927 тис. грн. Найвищі показники рентабельності спостерігались у 2011 р., проте в 2012 р. значно знизились, особливо зменшилась рентабельність основних засобів на 4,5 % в порівнянні з минулим періодом.

На основі проведеного нами дослідження, можемо порекомендувати економічній службі підприємства, з повною відповідальністю, на основі глибокого аналізу, віднестись до вибору оптимального методу оцінки активів підприємства із задекларованих державою методів, яка б слуговала покращанню фінансових результатів.

У дипломній роботі здійснено теоретичне узагальнення та

запропоновано вирішення проблеми суперечностей з обліку активів в зарубіжних і українській системах обліку в контексті гармонізації з міжнародними стандартами. На підставі проведеного дослідження теоретичних засад, методичних аспектів даного питання з'ясовано наступне.

1. В дослідженні стверджується, що застосування системного підходу до розуміння бухгалтерського обліку дозволяє виявити внутрішній механізм не тільки дії окремих його компонентів, але й їх взаємодію на різних рівнях. Застосування категорії системи до пізнання облікових явищ має виключно важливе теоретичне значення, оскільки дозволяє дослідити внутрішню єдність обліку, органічний взаємозв'язок та гармонічну взаємодію складових частин.

2. На підставі проведеного дослідження визначено, що основне завдання системи обліку щодо активів полягає в ідентифікації кількісної, якісної сторін, вартісної ознаки, контролю матеріальної відповідальності. Структура та інтерпретація активів на кожному підприємстві впливає з мети, стратегії, які ставить перед собою власник, керівник, що в свою чергу визначає завдання обліку. Інформація про активи підприємства в поєднанні з іншою обліковою інформацією формує відповідну інформаційну модель об'єкту спостереження, яка в різних розрізах надається вже кінцевим користувачам залежно від їх запитів та конфіденційності інформації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аренс А. Аудит / А. Аренс, Дж. Лоббек. - М. : Финансы и статистика, 1995. - 560 с.
2. Аристотель. Категории /Аристотель. Сочинения: в 4 т. Т. 2-4 /ред. З.Н. Микеладзе – М.: Мысль, 1978-1984.
3. Аудит : [учебное пособие] / [Данилевский Ю. А., Шапигузов С. М., Ремизов Н. А., Старовойтова Е. В.]. - М. : ИД ФБК- ПРЕСС, 2002. - 544 с.

4. Аудит Монтгомери / [Дефлиз Ф. Л., Дженик Г. Р., Орейли В. М. и др.]. - М. : Аудит: ЮНИТИ, 1997. - 542 с.
5. Бем-Баверк Е. Основы теории ценности хозяйственных благ [Электронный ресурс] / Е. Бем-Баверк ; Австрийская школа в политической экономии. - М. : Экономика, 1992. - Режим доступа : <http://www.rosreferat.ru/economy/560.htm>
6. Бланк И.А. Управление активами / И.А.Бланк. - К.: "Ника-Центр", 2000. - 720 с.
7. Богатая И.Н. Учетные модели оценки стоимости фирмы. / Богатая И.Н. - Ростов н/Д Изд-во СКНЦ ВШ, 2001. - 240 с.
8. Бондар М. І. Інвестиційна діяльність: методика та організація обліку і контролю : монографія / М. І. Бондар. - К. : КНЕУ, 2008. - 256 с.
9. Бондарь А. К вопросу оценки основных средств предприятия в бухгалтерском учете/ А.Бондарь //Бухгалтерський облік і аудит. - 2005. - № 3. - С. 23-28.
10. Бутинець Ф. Ф. Аудит: стан і тенденції розвитку в Україні та світі : [монографія] / Бутинець Ф. Ф., Малюга Н. М., Петренко Н. І. ; [за ред. проф. Ф. Ф. Бутинця]. - Житомир : ЖДТУ, 2004. - 564 с.
11. Бухгалтерський облік : навч. посіб. ; за заг. ред. Ю. А. Вериги. - К., 2008. - 396 с.
12. Бычкова С. М. Риски в аудиторской деятельности / С. М. Бычкова, Л. Н. Растамханова. - М. : Финансы и статистика, 2003. - 416 с.
13. Великий тлумачний словник сучасної української мови ; уклад. і голов. ред. В. П. Бусел. - К. : Ірпінь: ВТФ "Перун", 2007. - 1736 с.
14. Вильям Пети. Экономические и статистические работы /Пети Вильям; пер. с англ.; под ред. д.э.н. М. Смит. - М.: Соцэкгиз, 1940 - 324 с.
15. Войналович О.П. Організація бухгалтерського обліку : теоретико-методичні засади : Автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. економ. наук / О.П. Войналович. - Київ, 2006. - 20 с.

16. Галасюк В. Основні методи оцінки активів, передбачених Міжнародними стандартами, що регулюють фінансову звітність, у світлі концепції ССФ / В. Галасюк, А. Вишневська-Галасюк, В. Галасюк // Ринок цінних паперів України. – 2003. – № 3–4. – С. 73–81.

17. Галасюк В.В., Галасюк В.В. Проблеми оцінки кредитоспроможності позичальників // Вісник НБУ. - 2001. - № 9. - С. 54-57.

18. Голов С. Справедлива вартість та її місце в системі оцінок бухгалтерського обліку/ С. Голов //Бухгалтерський облік і аудит. – 2007. – № 4. – С. 3-17.

19. Грабова Н. М. Бухгалтерський облік у торгівлі : навч. посіб. / Н. М. Грабова, В. М. Домбровський ; за ред. М. В. Кужельного. – К. : А.С.К., 2004. – 800 с.

20. Гриценко А. Еволюція вартості / А. Гриценко // Економіка України. – 2001. – № 4. – С. 45–55.

21. Гуня В.О. Проблеми вдосконалення фінансової звітності підприємств: соціально-економічні аспекти / В.О. Гуня // Економічний простір. - 2008. - № 20/1. - С. 185-190.

22. Гэлбрейт Дж. Новое индустриальное общество /Джон Кеннет Гэлбрейт. – М.: Прогресс, 1969 – 576 с.

23. Демченко Т. А. Моделювання оцінки вартості активів підприємства / Т. А. Демченко // Актуальні проблеми економіки. - 2006. - №4. - С. 31-36.

24. Дорош Н. І. Аудит: методологія і організація / Н. І. Дорош. - К. : Знання, КОО, 2001. - 402 с.

25. Дроздова Т. Учетная политика предприятия : структура, формирование, изменение / Т. Дроздова // Все о бухгалтерском учете. – 2004. – №11 (922). – С. 41-43.

26. Євтух О. Т. Теорія вартості через призму фінансів / О. Т. Євтух // Фінанси України. – 2005. – № 11. – С. 7–20.

27. Житний П. Принципи формування облікової політики / П. Житний // Бухгалтерський облік і аудит. – 2009. – № 4 – С. 25-28.

28. Захарчук Н.М. Аналіз фінансової звітності як фактор прийняття інвестиційних рішень/ Н.М. Захарчук // Інноваційна економіка. Всеукраїнський науково-виробничий журнал. - 2010. - № 1. - С. 196-199.

29. Кириленко В. І. Сучасна концепція цінності (вартості) / В. І. Кириленко // Формування ринкової економіки : збірник наук. праць. – 2009. – Вип. 21. – С. 16–23.

30. Кіндрацька Л. Теорія бухгалтерського обліку: сучасні реалії оновлення / Л. Кіндрацька // Бухгалтерський облік і аудит. – 2008. – № 12. – С. 30–33.

31. Козак В.Г. Економічна сутність способів і видів оцінок у бухгалтерському обліку: їх мета і функції / В.Г. Козак // Економіка АПК. – 2007. – № 2. – С. 115-122.

32. Корнєєв В. В. Номінальна та ринкова капіталізація: інструментарій оцінки вартості фінансових активів / В. В. Корнєєв // Економіка і прогнозування. - 2005. - липень-вересень(№3). - С. 32-41.

33. Кужельний М. Теоретичні аспекти бухгалтерського обліку / М. Кужельний // Бухгалтерський облік і аудит. – 2005. – № 8–9. – С. 45–49.

34. Кулицький С. П. Основи організації інформаційної діяльності у сфері управління : [навч. посіб.] / С. П. Кулицький. - К. : МАУП, 2002. - 224 с.

35. Кушнір В. С. Загальна споживча цінність та загальні витрати, граничні цінність та витрати у неокласичній теорії ціни / В. С. Кушнір // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 3 (69). – С. 4–13.

36. Лень В.С. Бухгалтерський облік в Україні: основи та практика: Навчальний посібник / В.С. Лень, В.В. Гливенко – К.: Центр навчальної літератури. – 2008.– 608 с.

37. Леонов Д. Проблемні питання оцінки чистої вартості активів недержавних пенсійних фондів / Д. Леонов // Ринок цінних паперів України. - 2004. - №9-10. - С. 49-59.

38. Ловінська Л. Г. Оцінка в бухгалтерському обліку : монографія / Л. Г. Ловінська. – К. : КНЕУ, 2006. – 256 с.

39. Локк Дж. Сочинения в трех томах: Т. 2 /Джон Локк; пер. с англ. М.Б. Митин. – М.: Мысль, 1985. – 560 с.

40. Лузан Ю.Я. Звітність підприємства - основа інформаційної системи управління/ Ю.Я. Лузан // Міжнародний науково-виробничий журнал “Облік і фінанси АПК”. - 2004. - № 1. - С. 4-9.

41. Малюга Н. М. Оцінка в бухгалтерському обліку: теорія, практика, перспективи (на прикладі підприємств Житомирської області) : автореф. дис... канд. екон. наук : спец. 08.06.04] [Електронний ресурс] / Н. М. Малюга; Ін-т аграр. економіки УААН. – К., 1999. – 20 с. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua>

42. Мамонтова Н. А. Методологічні підходи до визначення вартості нематеріальних активів та знанневого ресурсу в умовах постіндустріальної економіки / Н. А. Мамонтова // Проблеми науки. -2010. - №8. - С. 22-29.

43. Мамонтова Н. А. Новітні підходи до визначення вартості нематеріальних активів / Н. А. Мамонтова // Актуальні проблеми економіки. - 2010. - №5. - С. 227-235.

44. Матеріали підвищення кваліфікації за напрямом: «Оцінка цілісних майнових комплексів, паїв, цінних паперів, майнових прав та нематеріальних активів, у тому числі прав на об'єкти інтелектуальної власності» // Одеська національна академія зв'язку ім. О.С. Попова, 2009 р. - 328 с.

45. Мачулка О. Облік операцій з поліпшення основних засобів на підприємства державного сектора економіки // Бухгалтерський облік і аудит. – 2007. – № 7. – С. 28-31.

46. Менгер К. Основания политической экономии / К. Менгер ; Австрийская школа в политической экономии. – М. : Экономика, 1992. [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://www.rosreferat.ru/economy/560.htm>

47. Методичні рекомендації щодо підготовки аудиторського висновку при перевірці відкритих акціонерних товариств та підприємств-емітентів облігацій (крім комерційних банків), схвалені протоколом засідання

Аудиторської палати України № 99 від 23.02.2001 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.pro-u4ot.info/index.php?section=browse&CatID=18&ArticleID=423>

48. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку державного сектора 17 “Основні засоби” [Електронний ресурс] / Міністерство фінансів України. – Режим доступу: <http://minfin.gov.ua/>

49. Міжнародні стандарти аудиту, надання впевненості та етики / [пер. з англ. мови Селезньов О. В., Ольховікова О. Л., Гик О. В. та ін.]. - К. : ТОВ «ІАМЦ АУ «Статус», 2004. - 1028 с.

50. Мочерний С. В. Економічний енциклопедичний словник : у 2-х т. / С. В. Мочерний ; за ред. С. В. Мочерного. – Львів : Світ, 2005. – Т. 1. – 616 с.

51. Непомнящий С. Формалізація розрахунків вартості активів підприємств / С. Непомнящий // Фінанси України. - 2003. - №5. - С.59.

52. Николаева С.А. Учетная политика организации: Принципы формирования, содержание, практические рекомендации, аудиторская проверка / С.А. Николаева. – М. : «Аналитика-Пресс», 1998. – 168с.

53. Німчинов П. П. Загальна теорія бухгалтерського обліку / П. П. Німчинов. – К. : Вища школа, 1977. – 240 с.

54. Омецінська І.Я. Облік і аналіз зобов'язань будівельних підприємств: методика та організація. - Автореф. дис... кандид. екон. наук: 08.00.09 / Тернопільський національний економічний університет: м. Тернопіль, 2008. - 20 с.

55. Організація бухгалтерського обліку. Навчальний посібник/ За редакцією В.С.Леня – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 696 с.

56. Пантелійчук Л. Формування облікової політики – важливий етап роботи підприємства / Л. Пантелійчук // Бухгалтерський облік і аудит. – 2009. – № 9. – С. 3-11.

57. Положення (стандарти) бухгалтерського обліку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/>

58. Положення (стандарти) бухгалтерського обліку № 1–34 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>

59. Положення “Про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації”, затверджене Наказом Міністерства фінансів України та Фонду державного майна України № 49/121 від 26.01.2001 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0121-01>

60. Присухін С. І. Філософія : у 2-х ч. : навч. посіб. / С. І. Присухін. – К. : КНЕУ, 2006. – Ч. 2. – 168 с.

61. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 року № 996-IV 64 від 17.07.2000 р. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>

62. Про затвердження Інструкції з обліку основних засобів та інших необоротних активів бюджетних установ [Електронний ресурс] / Наказ Державного казначейства України № 996-IV 64 від 17.07.2000 р. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>

63. Про затвердження Стратегії модернізації системи бухгалтерського обліку в державному секторі на 2007 - 2015 роки [Електронний ресурс] / Постанова Кабінету Міністрів № 996-IV 64 від 17.07.2000 р. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>

64. Про облікову політику: Лист Міністерства фінансів України від 21.12.2005 р. № 31-34000-10-5/27793 // Бухгалтерський облік і аудит. – 2005. – № 12. – С.60.

65. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні: Закон України від 12.07.2001 року № 2658-III // www.rada.gov.ua

66. Про суттєвість у бухгалтерському обліку і звітності : лист Міністерства фінансів України від 29.07.2003 р., № 04230 – 04108 // Бухгалтерський облік і аудит. – 2003. – № 8. – С. 59-60.

67. Рахман З. Бухгалтерский учет в рыночной экономике / З. Рахман, А. Шеремет. – М. : ИНФРА-М, 1996. – 272 с.
68. Рудановський А. П. Оценка как цель бухгалтерского учета: счетное исчисление / А. П. Рудановський. – Л., 1928. – 176 с.
69. Свірко С.В. Організація бухгалтерського обліку в бюджетних установах: Навч. посібник./ С.В. Свірко – К.: КНЕУ, 2004. – 380 с.
70. Соколов Я. В. Основы теории бухгалтерского учета / Я. В. Соколов. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 496 с.
71. Тимощенко Ю.М. Достовірність фінансової звітності підприємств-позичальників/ Ю.М. Тимощенко // Банківська система України в умовах глобалізації фінансових ринків: Тези доповідей і виступів міжнародної науково-практичної конференції 16 - 15 листопада 2007р..-Черкаси., 2007.- С.211-213.
72. Тимощенко Ю.М. Методи оцінки вартості активів у сучасному фінансовому менеджменті/ Ю.М. Тимощенко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Т. 14.-Суми., 2005.- С.194-202.
73. Туган-Барановський М. Основы політичної економії / М. Туган-Барановський. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. – 628 с.
74. Український журнал з корпоративного права та управління «Акционерный вестник» // режим доступу: <http://vestnikao.com.ua/>
75. Урбан Н. М. Методика та організація оцінки активів в обліку і аудиті : автореф. дис... канд. екон. наук : спец. 08.06.04 [Електронний ресурс] / Н. М. Урбан ; Терноп. акад. нар. госп-ва. – Тернопіль, 2004. – 20 с. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua>
76. Философы Греции. Основы основ: логика, физика, этика. Никомахова этика. Аристотель; перевод Н. Брагинской. – Москва: ЗАО«Издательство «ЭКСМО-Пресс», 1997.
77. Хендриксен Э. С. Теория бухгалтерского учета / Э. С. Хендриксен, М. Ф. Ван Бреда ; под ред. Я. В. Соколова ; пер. с англ. – М. : Финансы и статистика, 1997. – 576 с.

78. Хомин П. Я. Парадигма й контроверзи бухгалтерського обліку та звітності (спроба консеквентного аналізу) : монографія / П. Я. Хомин, Г. П. Журавель. – Тернопіль : Економічна думка, 2007. – 299 с.

79. Чуб В. Шляхи підвищення обґрунтованості оцінки нерухомості для цілей оподаткування / В.Чуб, В.Дворнік / Державний інформаційний бюлетень про приватизацію. – 2006. – с. 6-8

80. Щодо дій принципу безперервності підприємствами, діяльність яких припинена : Лист, Міністерство фінансів України від 06.03.2006, № 31-34000-20-10/4555, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/>.

81. Яремко І.Й. Економічні категорії в методології обліку: Монографія. - Львів: Каменяр, 2002. - 192 с.

82. Conceptual framework for financial reporting (2010) [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.ifrs.org>

83. Reisman G. Eugen von Böhm-Bawerk's "Value, cost, and marginal utility": notes on the translation [Electronic resource] / G. Reisman // The Quarterly Journal of Austrian Economics. – 2002. – Vol. 5, No. 3. – P. 25–35. – Access mode : http://mises.org/journals/qjae/pdf/qjae5_3_4.pdf

84. The Association of Chartered Certified Accountants, January 2009.